

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 7 / 2018

číslo 5

**Základní
pilíře
unitářství**

**K dějinám
zpěvníků
českých unitářů**

Svátek smíření

**Retreat EUU
v Kolíně
nad Rýnem**

**Vzpomínka
na Borise
Merhauta**

**Unitářská
akademie
v Telči**

Spiritualita a smysly

**Fenomén hanby v našich duchovních
společenstvích**

Pro toto vydání Tvůrčího života jsem zvolil dvě témata. Prvním z nich je obohacení našich bohoslužeb o rituály, které by nepromlouvaly jen k naší mysli, ale také k našim smyslům. Pojednávám o tom v krátkém eseji, který jsem pro toto vydání připravil. Už dlouhá léta přemýšlím o tom, jak naše unitářské bohoslužby vylepšit. Jako duchovní si často kladu otázku, zda tradiční bohoslužba složená z promluvy, zpěvu a hudby našim členům přináší dostatečnou duchovní inspiraci. Co si myslí návštěvníci našich chrámů a bohoslužeb? Často se ptám, zda v našich bohoslužbách nacházejí smysl a hodnotu. Jsou naše tradiční bohoslužby v převážně sekulární společnosti 21. století smysluplné a přínosné?

Zkusil jsem nastínit několik svých postřehů ohledně obohacení našich bohoslužeb o rituály. Snažím se zde vysvětlit přínos rituálů, které by během bohoslužeb nasýtily mysl, jakož i všech „pět smyslů“. Zmiňuji i některé alternativní formy rituálů, které využíváme při našich bohoslužbách v IUCP.

Druhým tématem je „pocit hanby“. O sepsání úvahy na toto téma jsem požádal svého kolegu a přítele Dr. Jürgena Schmidta. Jako lékař pracoval Jürgen pro celou řadu humanitárních a zdravotnických nevládních organizací v místech válečných konfliktů i v zemích postižených epidemiemi. Mezi jeho zaměstnavatele patřili například Lékaři bez hranic či Světová zdravotnická organizace. Poprosil jsem Jürgena, aby „pocit hanby“ nahlédl optikou své profese psychoterapeuta, neboť jsem si byl jist, že k tématu přinese celou řadu zajímavých postřehů. Doufám, že pro Vás bude Jürgenův článek poučný i podnětný.

S důvěrou
Mark Shiels

OBSAH

- 1 Editorial
- 3 ŽIVÉ TÉMA: SPIRITUALITA A SMYSLY**
- 3 Spiritualita a smysly (*Mark Shiels*)
- 7 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: FENOMÉN HANBY V NAŠICH DUCHOVNÍCH SPOLEČENSTVÍCH**
- 7 Hanba (*Jürgen Schmidt*)
- 12 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ**
- 12 Tři pilíře unitářství aneb Hledání náhrady za svobodu, rozum a toleranci (*Peter Friedrichs*)
- 17 O svátcích obecně a o svátku smíření zvláště (*Štěpán Mairovský*)
- 21 K historii českých unitářských zpěvníků (*Kristýna Ledererová Kolajová*)
- 36 KALEIDOSKOP**
- 36 Vzpomínka na Borise Merhauta (*Petr Kalač*)
- 42 Zpráva z retreatu EUU v Kolíně nad Rýnem ve dnech 2.–4. 11. 2018 (*Lucie Hrabánková*)
- 45 Knihovna Náboženské společnosti českých unitářů (*Bohdan Chlíbec*)
- 46 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY**
- 46 Vzpomínka na RNDr. Miladu Škárovou (*Jarmila Plotěná*)
- 48 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE**
- 48 Unitářská akademie v Telči (*Agata Pešková*)
- 51 UNITÁŘSKÁ AUTORSKÁ TVORBA**
- 51 Štěstí (*Ladislav Pivec*)

Spiritualita a smysly

Mark Shiels

Již řadu let si kladu otázku, co bychom my unitáři měli udělat proto, aby naše shromáždění byla pro naše členy a návštěvníky přínosnější a smysluplnější. Mám za to, že pokud se chceme jako náboženství vyvíjet, ať v České republice, Evropě nebo kdekoli jinde, musíme svým členům i nově příchozím nabídnout něco hlubšího a smysluplnějšího než jen bohoslužbu postavenou na promluvě a několika písničkách.

Dobře si uvědomuji, že unitáři po celém světě oceňují důkladně promyšlené a podnětné promluvy. Mám-li však být upřímný, každý duchovní při jejich přípravě stojí před zdánlivě neřešitelným úkolem. Je totiž nemožné nachystat prvotřídní promluvu na úplně každé shromáždění. Pokud to někdo svede, je to proto, že mu na to jeho obec poskytuje dostatečný prostor i čas, a on tak může trávit celé hodiny studiem a cizelováním textu.

V naší obci se v posledních třech letech pokoušíme do našich shromáždění vnést něco, co já sám nazývám „smyslovostí“. Já a mnoho dalších členů naší obce to vnímáme jako zásadní krok k tomu, abychom byli životaschopnou unitářskou náboženskou obcí schopnou úspěšně existovat ve 21. století. Nabízí se otázka, proč mluvíme o „vnášení smyslovosti“ do bohoslužeb. Podle mého názoru totiž lidé během každotý-

denního shromáždění potřebují i jiné stimuly než jen mluvené či psané slovo. Domnívám se, že pokud se nám v rámci shromáždění podaří vytvořit prostředí a liturgii promlouvající také ke smyslům účastníků, nabídneme našim členům i nově příchozím návštěvníkům něco jedinečného.

Ve Velké Británii se několik výzkumníků zabývalo poklesem počtu účastníků nedělních bohoslužeb v posledních pěti letech. Zatímco na nich počet účastníků již po mnoho let klesá (s výjimkou evangelických křesťanských církví), v některých městech se ukázalo, že na oblibě získávají polední bohoslužby provozované během pracovních dnů. Důvodů je hned několik. Prvním z nich je, že tyto polední bohoslužby lze snáze sladit s pracovními povinnostmi. Druhým důvodem pak je, že většina církví, které takové polední bohoslužby provozují, svým návštěv-

„V naší obci se v posledních třech letech pokoušíme do našich shromáždění vnést něco, co já sám nazývám smyslovostí.“
(Foto©Shutterstock.com.)

Zaujmut jako součást shromáždění mohou bohoslužby meditativního typu, inspirativní hudba nebo nové, smysluplné rituály.
(Foto©Shutterstock.com.)

níkům nabízí něco jiného než jen tradiční promluvu a písně.

Některé z nich připravuji „bohoslužby meditativního typu“, některé zkrácenou verzi katolické nebo anglikánské mše či svatého přijímání, jiné zas zavedly „novou liturgii pro pracovní dny“, jejíž součástí je inspirativní hudba spolu s novými smysluplnými rituály.

Když jsem pobýval v Londýně, navštívil jsem několik takovýchto bohoslužeb konaných v pracovních dnech a za nejinspirativnější z nich považuji meditaci, která vycházela z vizuální prezentace Monetova obrazu *Lekniny* doprovázené hudbou polského skladatele Zbigniewa Preisnera. Při jiné bohoslužbě, kterou jsem navštívil, vystoupil tanečník s liturgickým tancem na motivy chvalo zpěvu irského skladatele Charlese Villierse Stanforda. Jedna z nejoblíbenějších poledních bohoslužeb trvá půl hodinu a účastníci při ní zpívají čanty, hoří při ní kadidlo a uvítí svíce, což podtrhuje smyslovost celého prožitku.

Když jsem studoval na Trinity College, na univerzitě v Dublinu, věnoval jsem se tématu Pronikání buddhismu do západních zemí. Jedním ze závěrů, ke kterým jsem ve své práci dospěl, bylo, že tibetský buddhismus slaví velké úspěchy v tradičně katolických zemích a kulturách. Mimo jiné to je tím, že stejně jako katolicismus nabízí bohatou a různorodou liturgii, zajímavé a inspirativní prostory a bohoslužby naplněné

rituály, jakými jsou například pálení kadidla, řízené vizualizace a podobně.

Při svém vlastním hledání něčeho, co by naše bohoslužby obohatilo, vnášelo do nich větší smysl a bylo našim členům blízké, jsem již vyzkoušel ledacos. Jeden z našich oblíbených rituálů při shromáždění je inspirován „babiččiným chlebem“. Má babička každou neděli pekla chléb. Vždy ve čtyři hodiny se pak celá její rodina sešla u ní v kuchyni a její čerstvě upečený chléb jedla. Ta vzpomínka je ve mně stále tak živá, že si vůni čerstvého chleba pomazaného máslem a borůvkovým džemem nebo švestkovými povidly vybavím, jako by to bylo dnes. Babiččin chléb jsem se od té doby snažil upéct mnohokrát, ale kýžené chuti jsem nikdy nedosáhl. Před nějakými deseti lety jsem však narazil na recept, se kterým jsem spokojený a podle kterého rád pečů pro svou rodinu, přátele i členy naší obce.

Vzpomínka na babičku mě inspirovala k vytvoření liturgie založené na oslavě vzpomínek. Tyto vzpomínky se však nesnažíme nijak oživit. Jsme náboženská obec, a proto je pro nás důležité pamatovat si minulost – individuálně i kolektivně. Za mnohem důležitější však považujeme být propojeni sami se sebou, se svými bližními i s celým světem, a to teď, v přítomném okamžiku. Na základě těchto myšlenek jsem vytvořil liturgii a s ní spojené rituály, během nichž jíme mnou upečený chléb.

Vzpomínka na vůni čerstvého chleba pomazaného máslem a borůvkovým džemem nebo švestkovými povidly je ve mně stále živá a inspirovala mě k vytvoření liturgie založené na oslavě vzpomínek. (Foto©Shutterstock.com.)

Vždy když si kus tohoto chleba ulomíme a nasáváme jeho báječnou vůni, vyzývám členy obce, abychom oslavili bohaté a rozmanité vzpomínky, které si s sebou v životě neseme. Děkujeme za tyto vzpomínky a děkujeme i těm, kteří naše životy obohatili a všemožně nás inspirovali. Když chleba jíme, vybízím účastníky, aby si vychutnali kouzlo čerstvě upečeného chleba a uvědomili si, jak je důležité co nejintenzivněji prožívat přítomnost. „Liturgie s rituálem chleba“ je v naší obci velmi oblíbená, neboť k myšlenkám a úvahám vybízí skrze pečení, vůni, sdílení a ochutnávání čerstvě upečeného chleba.

Dalším rituálem, při kterém se snažíme promlouvat ke smyslům našich návštěvníků, je japonský čajový obřad, který do svého programu zařazujeme dvakrát ročně. Shromáždění probíhá jako obvykle, jen s tím rozdílem, že po krátké promluvě následuje japonský čajový obřad. Čajový obřad probíhá v naprostém tichu a k přípravě horkého zeleného čaje je přístupováno s velkou úctou. Ještě než čaj připravím, společně si přivoníme k čajovým lístkům. Pak čaj uvařím, a když jej členům obce nalévám, společně si uvědomujeme naši vzájemnost. Poté čaj společně pijeme.

Obřad už provozujeme několik let a za tu dobu se stal důležitou součástí našeho

„Dalším rituálem, při kterém se snažíme promlouvat ke smyslům našich návštěvníků, je japonský čajový obřad, který do svého programu zařazujeme dvakrát ročně.“ (Foto©Shutterstock.com.)

„Za nejinspirativnější část shromáždění, které jsem v poslední době navštívil, považuji meditaci, která vycházela z vizuální prezentace Monetova obrazu *Lekniny* doprovázené hudbou.“ (Foto©Shutterstock.com.)

kalendáře. Je to chvíle, kdy oslavujeme to, že jsme si všichni rovni, že jsme všichni lidmi a že se chováme ve vzájemné úctě. Čajový obřad je rituál, který skutečně promlouvá k lidským smyslům.

Před více než dvaceti lety jsem pobýval na duchovním soustředění v Great Hucklow, což je unitářské středisko ve Velké Británii. Když jsme jednou v neděli přicházeli do kaple na bohoslužbu, dostal každý příchozí od jednoho z duchovních, reverenda Trevora Jonese, dvě mandle. Během bohoslužby jsme dostali prostor k meditaci, při níž se Trevor soustředil na ony dvě mandle, přičemž jedna byla sladká a druhá hořká, což bylo symbolické gesto vyjadřující skutečnost, že život je naplněn radostí i smutkem. Když jsme pak mandle jedli, vyzval nás Trevor k tomu, abychom si vybavili to dobré, ale i to zlé, co jsme v životě prožili. Rituál byl zakončen úvahou o tom, jak v rámci unitářské obce vytvořit prostor, ve kterém bychom mohli společně sdílet radosti i strasti.

Při pohledu do historie vidíme, že mnoho obcí v Evropě i v Severní Americe chová k jakýmkoli kreativním rituálům či liturgiím během bohoslužeb krajní nedůvěru. V některých anglických sborech se i zažehnutá svíce setkává s podezřívavostí a odmítáním. Počátky této nedůvěry je samozřejmě nutné hledat v dobách reformace, kdy se protestanti a puritáni odloučili od římskokatolické církve a na vše, co katolicismus představovalo, především na sochy, artefakty a kříže, začali pohlížet s čirým opovržením. Protestanti a puritáni ze svých bohoslužeb také odstranili veškeré rituály, které promlouvaly k lidským smyslům, a své chrámy a bohoslužby přetvořili, řečeno moderním jazykem, v „zenovém duchu“. Doufám, že vás tento kratičký článek přiměje k zamýšlení nad tím, jak bychom mohli obohatit naše bohoslužby, pokud bychom svou pozornost upřeli k rituálům, jež promlouvají k lidským smyslům. Vynikajícím příkladem takového rituálu je Květinová slavnost, kterou pořádají unitáři po celém světě.

Přeložila Ruth Weiniger

Hanba

Jürgen Schmidt

„To jsem udělal já,“ říká má paměť. „To jsem nemohl udělat já,“ říká má hrdost a zůstává neoblomná.

Nakonec paměť ustoupí.

(FRIEDRICH NIETZSCHE, MIMO DOBRO A ZLO)

„Stín je odvrácenou stranou osobnosti. Představuje všechny nepříjemné vlastnosti, které chceme skrýt, jakož i všechny nedostatečně vyvinuté funkce a obsah nevědomí.“

(CARL GUSTAV JUNG, O PSYCHOLOGII NEVĚDOMÍ)

POJEM HANBY

Jsem buddhista a soukromý psychoterapeut. Většina mých klientů, ne-li dokonce všichni, se nějak potýkají s pocitem hanby. Ještě nikdy se nestalo, že by tento pocit byl primárním důvodem, který za mnou klienta přivedl, je však zásadní složkou jejich pocitu neúspěchu, nedostatečnosti a nezdaru.

Oxfordský slovník definuje hanbu jako „bolestný pocit ponížení či utrpení vycházející z uvědomění si nesprávného či nerozumného chování“. V psychoterapii jsem narazil na jednu užitečnou definici, která říká, že „pocit hanby lze popsat jako nepříjemný emocionální stav spojený s negativním sebehodnocením“.¹ Psychiatrický Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch (4. vydání, revidovaný text označovaný také jako DSM-IV-TR) spojuje pocit hanby s „hraniční poruchou osobnosti“ a „narcistickou poruchou osobnosti“. Bez ohledu na definici prostupuje pocit hanby vším a „má schopnost přetrvávat, rozšiřovat se a řídit veškeré ostatní emocionální projevy“.²

Pocit hanby se u každého projevuje jinak. Je také nutné jej odlišovat od pocitu viny. Vinu cítíme za něco, co jsme udělali, hanbu cítíme za něco, čím jsme. Toto odlišení má zásadní dů-

sledky: lze se totiž snažit napravit něco, co jsme udělali. Jak však napravit něco, co je špatné uvnitř nás samých?

PRÁCE S POCITEM HANBY

Claude (jméno jsem pozměnil), pracující, inteligentní a citlivý muž s dobrými vyjadřovacími schopnostmi do mé praxe přišel kvůli depresím a úzkosti. Jeho pocit hanby se zpočátku neprojevoval nijak výrazně, s výjimkou výbuchů frustrace ve smyslu „já vím, že se neuzdravím“, čímž myslel „nemám na to, abych se svými problémy něco udělal“. Postupem času, jak naše práce pokračovala, se Claude začal ve vzpomínkách vracet do dětství. Z těchto vzpomínek vyplynulo, že byl emočně zanedbáván a zažíval pocity neúspěchu. Když byl malý, bál se tmy a samoty (jeho rodina žila ve velkém a poněkud strašidelném domě s temnými chodbami a zákoutími), ale jeho rodiče ho odmítali utěšovat a namísto toho od nich jen slyšel, aby se nechoval jako mimino. Z jeho vyprávění bylo cítit, že jeho rodiče, především matka, nikdy skutečně nevzali na vědomí jeho přítomnost, neboť měli sami spoustu práce a starostí s nepříliš dobře fungujícím manželstvím. (Chudák Claude trávil po škole často celé hodiny čekáním na svou matku, která si pro něho chodívala pozdě, protože na něj neustále zapomínala. V pubertě zažil zahanbení, když jeho otec zbankrotoval a Claude musel ze soukromé školy přejít na školu státní, kde se stal obětí šikany. Během dospívání byl svědkem bouřlivého rozvodu svých rodičů, což v něm opět vyvolalo pocity

1 Wiklander, Maria et al., Shame-proneness in Attempted Suicide Patients. *BMC Psychiatry*, 2012, issue 12, p. 50. Dostupné z: <http://www.biomedcentral.com/1471-244X/12/50>

2 Schore, Allan N., *Affect Regulation and the Origin of the Self: The Neurobiology of Emotional Development*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum 1994.

„Pocit hanby lze popsat jako nepříjemný emocionální stav spojený s negativním sebehodnocením.“
(Foto©Shutterstock.com.)

(společenské) nedostatečnosti. Jeho kontakty s dívkami byly negativně poznamenány Claudiovými mučivými myšlenkami na to, jak jeho přítelkyně vnímají jeho tělo. Později se neúspěšně pokoušel studovat (studium nikdy nedokončil) a pracovat (zaměstnání si nikdy neudržel).

Když jsem se s ním seznámil, protloukal se jako IT expert na volné noze a nemohl zavadit o pořádnou práci, ačkoli schopnosti na to jistě měl. Nic se mu nedařilo: vyhlídky na kariéru byly mlhavé, tížily ho dluhy i katastrofální vztahy, v nichž se mu nedostávalo lásky, po které tolik toužil. To vše se u něj projevovalo depresí, silnou úzkostí, především sociální, a fyzickými příznaky, mezi něž patřila ustavičná bolest hlavy a celková tělesná otupělost a strnulost. Při prvním setkání jsem si vybavil, jak Ashwin Budden popisuje člověka, který zažívá intenzivní pocity viny: „defenzivní posturální reakce, např. hrbení se, vyhýbání se očnímu kontaktu, odvracení tváře a disociační stupor“.³

Jeho problémy s navazováním vztahů vedly k intenzivním, afektivním návalům zlosti a agrese, což mu dále komplikovalo vztah s vlastními pocity i s vnějším světem a upevňovalo jeho víru ve vlastní nedostatečnost. Trpěl stavy nadměrného nabuzení a ostražitosti, které připomínaly posttraumatickou stresovou poruchu a projevovaly se úpornou bolestí hlavy

a disociačními tělesnými pocity. Okolnímu světu se celkově špatně přizpůsoboval a spíše se mu vyhýbal. Trvale prožíval pocity bezmoci, neúspěchu, porážky a trpěl kvůli tomu pocity hanby. Aby se ochránil, uzavřel se do svého malého světa, kde se sice necítil příliš pohodlně, ale alespoň bezpečně. Jeho pocit hanby se nejjasněji projevil poté, co jsem mu popsal vzorce jeho chování, kdy sám sebe předem odsuzoval k neúspěchu a kdy předem předpokládal zklamání v lásce, práci i v životě. Téměř cyklicky jsme se vraceli do bodu, kdy si tyto vzorce uvědomoval, ale zároveň zahanbeně, s hlavou v dlaních prohlášoval, že s nimi nedokáže nic udělat. „Já za to můžu, je to moje chyba...“

TOUHA PO VZTAHU

Co s tím? Pomoci může výše zmíněný rozdíl mezi pocitem hanby a viny. John Bradshaw⁴ přichází s myšlenkou, že pocit hanby vychází z přirozené lidské touhy po vztazích s ostatními, obvykle s rodiči. Popisuje také, jak křehkým procesem je vývoj člověka, neboť se při něm vytváří pocit důvěry vůči tomu, kdo o nás pečuje, což se neobejde bez ujištění, že jsme milováni pro to, čím jsme. Člověk potřebuje cítit, že svět je hoden jeho důvěry. Tato důvěryhodnost je zásadní pro to, aby se u člověka vyvinul, slovy Bradshawovými, „zdravý pocit hanby“. Zdravý pocit hanby

3 Budden, Ashwin, *The Role of Shame in Posttraumatic Stress Disorder: A Proposal for a Socio-Emotional Model for DSM-Vq*, *Social Science & Medicine* 69, 2009, s. 1033.

4 Bradshaw, John, *Healing the Shame That Binds You*. Deerfield Beach, FL: Health Communications Inc. 1988.

„Člověk potřebuje cítit, že svět je hoden jeho důvěry. Zdravý pocit hanby dítěti říká, že smí dělat chyby. Díky němu dítě pozná a přijme své meze a zjistí, že má právo být člověkem a že nemusí být dokonalé.“
(Foto©Shutterstock.com.)

dítěti říká, že smí dělat chyby. Díky němu dítě pozná a přijme své meze a zjistí, že má právo být člověkem a že nemusí být dokonalé. Zdravý pocit hanby je zdrojem kreativity a učení, při kterém se smí dělat chyby, aniž by ten, kdo se jich dopustí, byl zatracován. Takové vědomí vlastních mezí člověku umožňuje dospět.

Již v raném věku se dítě přirozeně snaží osamostatňovat (přičemž však rodiče stále potřebuje), říkat ne a dělat si věci po svém. V tomto věku je nebezpečné vystavovat dítě pocitu hanby, příliš na ně tlačit, přehnaně je trestat a zanedbávat je. Takový přístup totiž vede k něčemu, co Bradshaw nazývá „nezdravým pocitem hanby“. Pocit hanby se zde zvnitřňuje a z pocitu se stává trvalý stav. V tu chvíli je zlé dílo dokonáno. Svět pozbyl důvěryhodnosti a pocit hanby se stal zásadní součástí naší osobnosti. Vidíme na sobě jenom chyby, cítíme se nedostateční a máme potřebu se neustále bránit před světem, který nám ubližuje (protože přesně to od světa očekáváme). Víme, že „oni“ na naše chyby přijdou. Máme v sobě vnitřního kritika, „lovce“, který je nám neustále v patách. Proto se začneme skrývat, emocionálně, duchovně, a tak jako Claude, i fyzicky. Hledáme způsoby, jak si zlepšit náladu, a pěstujeme si závislost na jídle, sexu, drogách, alkoholu či penězích. Závislosti s nezdravým pocitem hanby úzce souvisejí. Toto neustálé emocionální sebedemrskáčství nám bere spontánnost i zápal a nadšení do života.

Brené Brownová,⁵ „výzkumnice a vypravěčka“, se intenzivně věnovala studiu role pocitu hanby a došla k podobným závěrům jako Bradshaw, ačkoli je formulovala poněkud odlišně. S Bradshawem se shoduje ve vědomí, že člověk touží po vztahu. Potíž je v tom, že abychom s někým dokázali navázat vztah, musíme se odhalit, ukázat se ve své skutečné podobě a přijmout vlastní „zranitelnost“, přičemž pojem „zranitelnost“ je zde obdobou Bradshawova „zdravého pocitu hanby“. Podle Brownové pocit hanby vychází ze strachu z odloučení, z obavy, že nejsme hodni lásky. Ve svém výzkumu zjistila, že lidé, kteří zažívají intenzivní pocity lásky a souměřitelnosti, věří, že jsou lásky a souměřitelnosti hodni, a svou zranitelnost přijímají.

Naproti tomu domníváme-li se, že naše zranitelnost je naší slabostí, že musíme něco skrývat a že nejsme dostatečně hodnotní, je navazování vztahů s ostatními velmi těžké. Toužíme po nezranitelnosti, a tak sami sebe otupujeme – léky, závislostí, sexem, obezitou atd. Nezranitelnost ovšem něco stojí. Jak Brené Brownová vysvětluje, „z radosti se stane zlá předtucha“ a zklamání se stane životním stylem. Otupit se nelze selektivně, neboť otupíme-li negativní emoce, otupíme i radost. Jinak řečeno se „obrníme“. Tímto výrazem Brownová jasně, ač nepřiznaně,

⁵ Brownová, Brené, *Daring Greatly: How the Courage to Be Vulnerable Transforms the Way We Live, Love, Parent, and Lead*. New York: Avery, Penguin Group 2012.

„Chceme-li utišit bolest, musíme bolest přijmout. Vnitřní dítě potřebuje hrdinu a ochránce. Musí porušit pravidlo mlčení a začít dělat chyby. Oplakat ztracené dětství a své vnitřní dítě vzít za vlastní.“

(Foto©Shutterstock.com.)

odkazuje na „tělesné brnění“ Wilhelma Reicha. Vyzývá nás k tomu, abychom svou zranitelnost přijali, ovšem nikoli jako slabost, ale jako „zdroj lásky a kreativity“. Bradshaw se podobně vyjadřuje o tom, jak nezdravý pocit hanby dusí naši kreativitu.

Různé myšlenkové směry používají různé definice, ovšem základní myšlenka zůstává stejná. Například teoretici objektivních vztahů, mezi jinými Melanie Kleinová, Ronald Fairbairn či Donald Winnicott, důkladně popsali proces internalizace našeho vztahu k našim prvním pečovatelům i dopad, jaký tento vztah má na náš vztah ke světu po zbytek života. Byli to především Fairbairn a Winnicott, kteří vyslovili předpoklad, že lidé touží po vztahu, nejprve s matkou. Vzájemné spojení z nás dělá lidi a poruchy vývoje v raném dětství mívají neblahý vliv na naše budoucí vztahy, neboť do nich vnáší pocity nedostatečnosti, neúspěchu a hanby.

DUŠEVNÍ SIROTEK⁶

A můj klient? Z Claudova vyprávění o jeho dětství mohu pouze vyvozovat, že se k němu okolí chovalo se směsí pohrdání a nezájmu. Komplexní interakce potřeby objetí a potřeby vývoje završeného úspěšným dosažením samostatnosti se v jeho případě nepodařila. Claude nebyl scho-

pen zvnitřnit dobrou matku a nedostatečně se u něho vyvinul pocit vlastní hodnoty. Ať to bylo jakkoli, nedostal možnost vytvořit si vlastní hranice a přiměřené vnímání hanby. Namísto toho byl svým pocitům hanby ponechán napospas. Pocity hanby v něm utvrzovaly události v jeho rodině i vlastní zkušenost se šikanou ve škole. Bohužel platí, že pokud se pocit hanby projeví, může vzniknout začarovaný kruh, kdy člověk pocituje hanbu za to, že se cítil zahanben. Určující bylo, že pocit hanby upevňoval Claudovo úzce omezené a obsesivní vnímání sebe sama a okolního světa. Výsledky takového vnímání se pak ukládaly jako vrstvy osobnosti a postupně zcela zakryly jeho skutečné Já.⁷

Co tedy s Claudem? Bradshaw tvrdí, že chce-li člověk překonat pocit hanby, musí se přestat skrývat. Chceme-li utišit bolest, musíme bolest přijmout. Claudovi je třeba pomoci poznat ono zahanbené vnitřní dítě, propojit se s ním a přijmout je. Vnitřní dítě potřebuje hrdinu a ochránce. Musí porušit pravidlo mlčení a začít dělat chyby. Claude potřebuje pomoci oplakat ztracené dětství a své vnitřní dítě vzít za vlastní. Podobně se vyjadřuje i Brownová, když tvrdí, že pocity hanby můžeme překonat uznáním a přijetím vlastní zranitelnosti a uvědoměním si, že je silou, která nám pomáhá žít, tvořit a prožívat vztahy.

⁶ Silverton, Steve, osobní komunikace.

⁷ Silverton, Steve, osobní komunikace.

ZÁVĚR: CESTA KE ZDRAVĚJŠÍMU EGU A PROMĚNA POCITU HANBY

Jak na to? Buddhistický přístup, který ve své práci využívám, nás učí, že nejsme bytostmi navždy stejnými a neměnnými. Naopak, neustále se přetváříme podle toho, jak se mění naše omezené vnímání vlastní přirozenosti. Pocit hanby je obranný mechanismus a je zapotřebí chápat jej a pracovat s ním empaticky. Claude je zahalen stínem, neboť mu v dětství chyběla láska. Jako člověk nebyl přijat, a proto nepřijal ani sám sebe. Musel se přizpůsobit rodinným poměrům a přežít je, což se mu podařilo. Dokázal to však jen tak, že veškeré své snažení předem automaticky odsuzoval k nezdaru. Terapeut musí tyto protichůdné pocity vnímat, pomáhat je klientovi pojmenovat a všimnout si, co tyto pocity opakovaně vyvolává.⁸ Za zásadní považujeme terapeutický vztah odehrávající se v nekritickém prostředí vzájemnosti, kde důležitou roli hrají milující laskavost, soucit, radost z radosti druhého a vyrovnanost (v buddhismu se tyto čtyři stavy myslí označují jako brahmaviháry).

Chceme podporovat klientovu duševní pohodu, především ve chvílích, kdy se mu jí nedostává, a chceme mu pomoci si uvědomit, že jeho pocity jsou pouhými „otisky“ a nepředstavují celou jeho osobnost, která je v podstatě v pořádku. Chceme klientovi pomoci, aby se

přestal vnímat na základě přijaté identity a namísto toho se začal vnímat na základě skutečného poznání sama sebe. To je složitá a časově náročná práce. S klientem postupně shromažďujeme prostředky k tomu, aby se dokázal se svou životní zkušeností vyrovnat. To je možné pouze v bezpečném a nekritickém terapeutickém prostoru. Empatický vztah s terapeutem pomáhá klientovi vnímat své vlastní negativní pocity, svou „zkaženou podstatu“, pouze jako vnitřní procesy. Postupně je negativní obraz sebe sama nahrazován zdravějším sebepojetím. Uvědomění si sama sebe klienta uvolňuje a pomáhá mu navrátit ztracenou sebedůvěru. Terapie může pomoci formou tzv. reparentingu, tedy přepracování rodičovského programu. Terapeut dokáže všechny problematické prvky zkušenosti zpracovat a obsáhnout tak jako nikdo jiný, protože každý jiný vztah s sebou nese riziko recidivy pocitů nepřátelství, odmítnutí či strachu. Klientovi pomůže přijetí vlastní přirozenosti a oprostění se od starého, sebemrskačského vnímání sama sebe. Aby se člověk uzdravil, musí se přestat skrývat (Bradshaw), musí uznat svou zranitelnost a přijmout ji jako zdroj autentičnosti a kreativity (Brownová). Dobrým výchozím bodem je přijetí skutečnosti, že život není jen dobrý a že se stávají i zlé věci – přesně tak, jak nás to učí Buddha.

⁸ Kavalier-Adler, Susan, *Mourning, Spirituality and Psychic Change: A New Object Relations View of Psychoanalysis*. East Sussex: Brunner-Routledge 2003.

„Aby se člověk uzdravil, musí se přestat skrývat, musí uznat svou zranitelnost a přijmout ji jako zdroj autentičnosti a kreativity.“ (Foto©Shutterstock.com.)

Tři pilíře unitářství aneb Hledání náhrady za svobodu, rozum a toleranci

Peter Friedrichs

Již od první poloviny dvacátého století se tvrdí, že unitářství stojí na třech principech, jež představují svoboda, rozum a tolerance. Stojí na nich však unitářská a univerzalistická víra ještě dnes?

Poprvé je pojmenoval v úvodu ke svému přelomovému dílu *Historie unitářství (A History of Unitarianism)* Earl Morse Wilbur, když napsal: „O unitářství v rámci dějin náboženství hovořím jako o jednom nerozděleném hnutí. Jeho vývoj v zemích, s nimiž je především spjato, tedy v Polsku, Transylvánii, Anglii a Spojených státech, sice probíhal víceméně nezávisle a s minimální vzájemnou provázaností a bylo by tedy snadno možné hovořit o několika samostatných hnutích, ve všech těchto zemích je však příběh unitářství propojen velmi jasnou, ač někdy tenoučkou linií historických událostí. Jak později ukáží, v historii všech regionálních podob unitářství lze pozorovat společné a sjednocující charakteristické znaky a principy. Především jde o bezvýhradnou duchovní svobodu v rámci náboženství, která nevynucuje lpění na konfesijních zásadách. Dále lze vidět neomezené užívání rozumu v náboženství, kdy se člověk nevztahuje pouze k vnější autoritě či historické tradici. Třetím typickým znakem je velkorysá tolerance k odlišným náboženským pohledům a zvyklostem, kdy není vyžadována jednotnost doktríny, vyznání či zřízení.“

Od té doby nám bylo vštěpováno, že unitářství a univerzalizmus jsou jako stavba stojící na třech pilířích, které jsou společné všem unitářským hnutím napříč historií: svobodě, rozumu a toleranci. Od poloviny minulého století pak tato tři slova představují zkratku, s jejíž pomocí mnozí z nás vysvětlují základní prvky naší víry. Náboženská svoboda je nám přece nade vše,

nebo ne? Svoboda věřit v to, v co věřit chceme. Svoboda najít si svou vlastní cestu a po té cestě jít. Svoboda umožnit totéž i ostatním, samozřejmě pokud tím naše svoboda není omezena. A jsme pyšní na to, že součástí naší víry je i rozum a využívání intelektu. Jak někdy říkáme: „Při vstupu do našich prostor pro shromáždění nemusíme odkládat rozum.“ Pravdivost jakéhokoli tvrzení můžeme ověřovat na základě vědeckých metod a vlastních zkušeností. Důraz klademe na to, co je „skutečné“, nikoli na to, co je pouhou „představou“. Před nadpřirozeným dáváme přednost přirozenému. A ačkoli slovo tolerance dnes není úplně v kurzu, považujeme se za lidi poměrně tolerantní. Rychle odpouštíme. Svůj názor nevnučujeme ostatním. Netvrdíme, že známe odpovědi na všechny otázky, a jsme ochotni na věci nahlížet i z odlišných úhlů.

Samozřejmě bych se s Earlem Morsem Wilburem nikdy nepěl o to, zda jsou svoboda, rozum a tolerance zásadními vlákny, které tvoří historické předivo naší víry. Nejsem si ovšem jist, jestli přesně vystihují to, čím jsme dnes a co je pro nás v současnosti důležité. Jsem toho názoru, že možná nastal čas zamyslet se nad tímto schématem, na kterém naše víra už tak dlouho stojí. Naše tradice je koneckonců živá a mě by skutečně zajímalo, zda je možné jí i v tak tradičním a obecně uznávaném základě vdechnout nový život. Nejprve se pojďme kritičtějším okem podívat na to, co naši „svatou trojici“ představovalo po většinu minulého století.

Earl Morse Wilbur (1866–1956), unitářský duchovní, historik a pedagog. (Foto převzato z: uudb.org/articles/earlmorsewilbur.html.)

Začneme svobodou. Když ji Earl Morse Wilbur označil za charakteristický znak naší víry, hovořil o osvobození se od kréda a doktríny. Toto oprostění se od doktríny dodnes zůstává zásadním rysem unitářství a univerzalizmu, ovšem nemyslím si, že by nás nějak zásadně odlišovalo od ostatních náboženských hnutí 21. století. Svoboda, o níž hovoříme, byla v minulosti motorem našeho vědomého odklonu od soudobé dominantní doktríny. Odráží se v ní naše heretická tradice, kdy jsme se vzepřeli církevní autoritě, ať šlo o autoritu katolickou či protestantskou, a začali vyznávat víru, díky níž jsme se dostali do přímého střetu s vládnoucími mocenskými strukturami vyžadujícími dodržování víry jimi určené. Dnešní skutečnost je však zcela odlišná. Dnes neexistuje žádná dominantní církevní doktrína, vůči níž bychom se měli vymezovat. Nemáme žádnou Církev s velkým C, od které se chceme osvobodit. Oslovte v podstatě jakéhokoli současného katolíka a zjistíte, že svou církevní doktrínu si každý vybírá sám. A podívejte se na Irsko, tradičně katolickou zemi: nedávno uzákonilo manželství stejnopohlavních párů. Ne-li na úrovni institucionální, pak rozhodně na úrovni individuální dnes svobodnou volbu doktríny a víry praktikuje téměř každý věřící.

Také se domnívám, že výraz svoboda už používáme za hranicemi jeho původního významu. V mnoha našich obcích svobodou míníme nezávislost a tento výraz používáme jako ospravedlnění našeho domnělého nároku chovat se nezdravě, nebo dokonce i škodlivě. Sami sobě tvrdíme, že nám svoboda víry a vyjadřování umožňuje vyjadřovat naše názory bez jakéhokoli omezení. V mnoha obcích jsem však byl svědkem toho, že tato svoboda byla zneužita malými skupinami nespokojených členů k maření obecně přijatého hlavního směřování obce, k paralyzaci snah o přesah do veřejné sféry a k napadání duchovních. V unitářských a univerzalistických obcích je svoboda až příliš často zneužívána jako zbraň, kterou se vedou osobní války a s jejíž pomocí lze držet celou obec jako rukojmí, samozřejmě v neprospěch většího celku.

Slovo tolerance použil Earl Wilbur ve významu tolerance k odlišným náboženským pohledům a zvyklostem, kdy není vyžadována jednotnost doktríny, vyznání či zřízení. Tento význam odrážel skutečnost, že unitářství bylo progresivním náboženstvím, že vývoj liberální víry nebyl ukončen a že se tato víra měla v budoucnosti vyjadřovat různými způsoby. Jsme liberálním náboženstvím, a proto jsme povinni tuto různorodost náboženského vyjádření umožnit, ačkoli nemusí být v souladu s naší vlastní vizí. Stejně jako u pojmu svoboda platí, že v posledních sedmdesáti letech si unitářská a univerzalistická společenství tento výraz vykládají mnohem šířeji, než Wilbur původně zamýšlel. Chápeme jej tak, že jedním z principů unitářství a univerzalizmu je tolerance vůči náboženským vyznáním ostatních lidí, a to i v případě, že jsou tato vyznání v přímém protikladu s vyznáním naším. To platí uvnitř i vně našich obcí.

Jak už jsem uvedl, pojem tolerance již poněkud vyšel z módy. Dnes toleranci chápeme jako ochotu strpět i to, s čím sami nesouhlasíme. Někdy jsme ochotni „tolerovat“ věci, které nás rozčilují a zneklidňují. Jakákoli tolerance však má své hranice a jsou-li tyto hranice překročeny, pocítujeme zlost a frustraci a nezřídka máme chuť uchýlit se k násilí. Tolerance je konceptem, který se nemůže rovnat vyšším ideálům, jakými jsou přijetí a samozřejmě láska.

„Svoboda byla v minulosti motorem našeho vědomého odklonu od soudobé dominantní doktríny.“
(Foto©Shutterstock.com.)

A potom tu máme rozum. Starý dobrý rozum. Když Earl Morse Wilbur hovořil o této třetí noze naší teologické stolice, mínil tím neomezené užívání rozumu v náboženství, kdy se člověk nevztahuje pouze k vnější autoritě či historické tradici. Víme, že rozum vedl Thomase Jeffersona k tomu, aby z evangelií odstranil zázraky. Na rozum odkazoval Channing, když nás učil, že máme bibli číst ve světle našich vlastních zkušeností. Využívání rozumu v náboženství je v naší víře uctívanou tradicí. V podstatě lze říci, že od poloviny devatenáctého století až do počátku třetího tisíciletí jsme se klaněli rozumu a intelektu a téměř zapomínali na hlubší prožitky a bytostné zkušenosti. Někteří z nás si možná lehce sentimentálně vzpomenou na dobu, kdy se v neděli do unitářských a univerzalistických sborů nechodilo vyslechnout si promluvu, nýbrž přednášku. Návštěvník shromáždění si nepišel pro povznesení srdce a ducha, ale pro intelektuální stimulaci. Jeden z opatrovaných a uznávaných inspiračních zdrojů nás nabádá k tomu, abychom „se nechali vést rozumem a vědeckým poznáním a vyvarovali se nekritické zbožňování ducha“.

Nevím, jak to cítíte vy, ale já, ačkoli jsem rád, že naše víra je vírou přemýšlejícího člověka, od víry očekávám více. V minulém století a ještě počátkem století tohoto byly rozum, myšlení

a racionalismus modlami naší víry. My, unitáři a univerzalisté, jsme si rozumu cenili do takové míry, až mě někdy napadlo, že bychom raději byli osvícenci nežli lidmi osvícenými. Člověk však není pouze bytostí myslící a tím, že jsme rozum pozvedli nade vše ostatní, jsme dlouho přehlíželi hodnotu pocitů, emocí, intuice, tajemství, krásy a zázraku. Rozum samotný nám nestačí. Potřebujeme více.

Zatím jsem popsal svůj názor, že svoboda, rozum a tolerance nedokážou dostatečně přesně vyjádřit podstatu našeho velkého experimentu, který nazýváme unitářstvím. To však znamená, že jsem na tom podobně jako mnozí z nás, kteří jsou naší víru schopni definovat na základě toho, čím NEJSME. My ale potřebujeme pozitivní definici, proto se teď pokusím základnu unitářství, již jsem právě rozebral na kusy, znovu sestavit. Budu se držet osvědčeného modelu. Toto jsou tři pilíře, na kterých podle mého názoru stojí naše víra v jedenadvacátém století: spojení, zvědavost a soucit.

Jistě jste si všimli, že jsem použil výraz spojení, a nikoli společenství. Většina z nás by se asi shodla na tom, že společenství je důvodem, proč se scházíme. Na shromáždění nás vede pocit sounáležitosti, který cítíme, jakmile vstoupíme do dveří. A abych nebyl špatně pochopen – tento pocit je rozhodně důležitý.

Spojení je však něčím větším. Spojení znamená, že uznáváme, ctíme a oceňujeme to, jak jsme propojeni mezi sebou navzájem a zároveň se vším, co existuje. Díky němu nejsme nezávislými jednotkami, které si mohou dělat, co chtějí, na základě toho, v co věří, nýbrž vzájemně propojenými bytostmi, jejichž činy rozechvívají pavičinu života. Ve spojení zažíváme plnost své lidskosti ve vztahu k ostatním lidem i k ostatním obyvatelům naší planety. Jsme si vědomi toho, jak malí a bezvýznamní jsme a zároveň i toho, jak obrovskou moc máme nad osudy ostatních. Být ve spojení znamená považovat všechny tyto vztahy za výjimečné, posvátné – příhodný výraz si zvolte sami. Naše víra nás nabádá k tomu, abychom tuto naši nedílnou podstatu uznali a jejím uznáním poznali i to, jak si máme na světě počínat a jak máme žít. Ve spojení cítíme lásku k ostatním a víme, že tak, jak milujeme jeden druhého, milujeme i sami sebe, a naopak. Naše unitářská víra nás nabádá k tomu, abychom byli ve spojení s ničím menším než se životem samotným.

Zvídavost, druhá noha naší stolice, vyjadřuje to, jak aktivně přistupujeme k životu. Svě životy nevnímáme jako statické a neměnné, nýbrž jsme si vědomi toho, že jsou procesem. Procesem učení se a růstu. Objevováním. Nacházením nových pravd a skutečností na nekonečné cestě za poznáním. Jsme zvědaví, a proto se sami od sebe snažíme růst. Víme totiž, že toho ještě velmi mnoho nevíme, což nás ovšem nijak neděsí. Připouštíme si své vlastní hranice – to nás udržuje v pokoře –, zároveň je však toužíme překonávat. Vítáme a podporujeme novinky. Přijímáme výzvy života, protože život je pro nás dobrodružstvím. Naše mysl i srdce jsou otevřeny dokořán. Neustále hledáme novou pravdu, nový smysl a hlubší pochopení našeho života. Ano, snažíme se svět uchopit rozumem, ovšem jen na rozum se nespoleháme. Pouštíme se na průzkum různých zákoutí naší osobnosti, do jejich odlehlých míst zvaných intuice a emoce, či dokonce duše a duch. Jsme lidé zázraku, tajemství a úžasu. Nebojíme se žasnout.

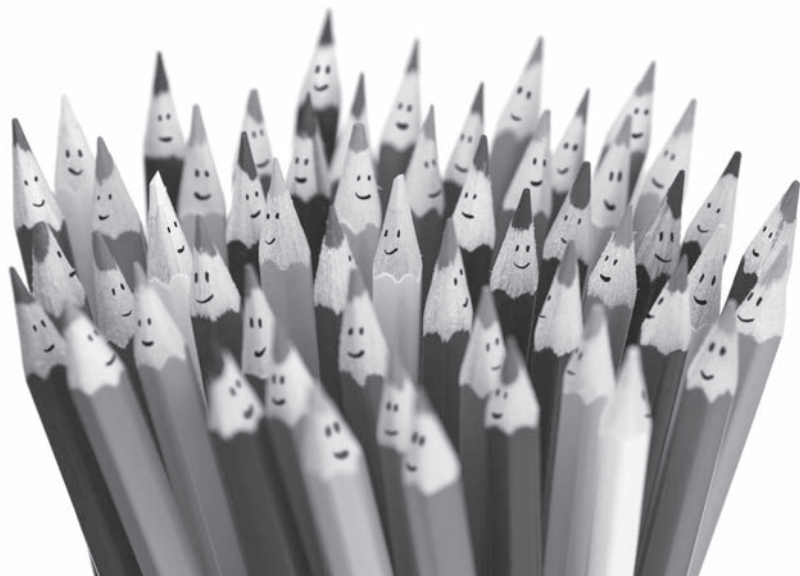
„Využívání rozumu v náboženství je v naší víře uctívanou tradicí. V podstatě lze říci, že od poloviny devatenáctého století až do počátku třetího tisíciletí jsme se klaněli rozumu a intelektu a téměř zapomínali na hlubší prožitky a bytostné zkušenosti. Rozum samotný nám však nestačí. Potřebujeme více.“ (Foto©Shutterstock.com.)

Ve středobodu naší víry se pak samozřejmě nachází i soucit. Mezi ostatními světovými náboženstvími v tom nejsme žádnou výjimkou, na tom ale nesejde. Důležité je, že nám záleží na tom, co nás obklopuje. Že jsme k sobě navzájem laskaví. Že jsme schopni se vcítit do situace jiného člověka, vidět a sdílet jeho bolest a nechat se tím inspirovat k činu. Soucit nás nutí hledat spravedlnost a odpouštět. Soucit nás vyvádí z kruhu našich vlastních starostí a nabádá nás k tomu, abychom jednali ve prospěch ostatních, i kdybychom tím zároveň nejednali ve prospěch vlastní. Soucit nás učí, že máme bojovat za rovnoprávnost v manželství, změnu mzdových a imigračních zákonů a za spravedlnost v oblasti reprodukční. Soucit nás vyhání z naší komfortní zóny a vyzývá nás k tomu, abychom

vítali cizince, sytili hladové a lidem bez domova poskytovali střechu nad hlavou. Soucit naše zraky i naše srdce obrací směrem vzhůru a ven, za zdi našich vlastních starostí.

Svoboda, rozum a tolerance jsou naší historií. Vděčíme jim za to, kam nás zavedly, a za to, co nám přinesly. Vděk zaslouží všichni ti, kteří se v jejich jméno postavili mocenským institucím a nástrojům, aby hlásali svou pravdu. Svoboda, rozum a tolerance ještě zdaleka nepředstavují historické relikty a ještě stále z nich můžeme čerpat mnoho sil. Živá tradice, kterou naše víra je, nás však vede kupředu za novým poznáním a novými úkoly. Spojení, zvědavost a soucit. To jsou základní kameny naší víry v jedenadvacátém století.

přeložil Tomáš Martišek

„Živá tradice, kterou naše víra je, nás však vede kupředu za novým poznáním a novými úkoly. Spojení, zvědavost a soucit. To jsou základní kameny naší víry v jedenadvacátém století.“ (Foto©Shutterstock.com.)

O svátcích obecně a o svátku smíření zvláště

Štěpán Mairovský

Svátky, slavnosti a oslavy jsou snad součástí každé kultury a zdá se, že potřeba aspoň občas něco slavit, je vlastní většině lidí. Po dlouhá staletí byla a leckde na světě stále je většina svátků a oslav více či méně spojena s náboženstvím. V historii Evropy byly téměř všechny svátky a oslavy spjaty s křesťanstvím, byť mnohé z nich měly a mají svůj původ v náboženstvích předkřesťanských.

Sekulární společnost současné Evropy, jejíž počátky můžeme sledovat zhruba od dob osvícenství a Velké francouzské revoluce, postupně vytvořila svátky a oslavy vlastní, které v určité míře nahradily či spíše doplnily svátky křesťanské. Je však otázkou, nakolik pevně jsou tyto nové sekulární svátky, spojené s reálnými událostmi či osobnostmi, zakotveny v naší společnosti a nakolik skutečně odpovídají potřebám současných lidí. Většina jich je tak či onak spojena s nacionalismem, národní emancipací či důležitými událostmi z dějin vlastního národa a státu.

Jejich problémem, zejména v některých zemích, Česko nevyjímaje, je skutečnost, že

pozitivně vnímané události, které řada z nich připomíná, byly časem překryty událostmi jinými, hodnocenými často negativně. V našem případě jsou příkladem těchto svátků jak 28. říjen, den vzniku již neexistujícího státu, resp. státu, který ve své původní podobě skončil již po 20 letech své existence, i 8. květen, kdy osvobození od nacismu bylo brzy překryto stínem Února a dnes i kritickým pohledem na tzv. třetí republiku (1945–1948). Není proto divu, že jediným jakžtakž živým státním svátkem je 17. listopad. Obecně je pak nevýhodou těchto svátků to, že jsou obvykle omezeny na postavy či události, které mají význam pouze pro jeden stát či národ, přičemž pojetí stejné události

Oslavy 28. října, založení Československé republiky. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Přetrvávající_kouzlo_28._října._Nejdůležitějšího_českého_svátku.jpg?uselang=cs, autorka: Ludmila Korešová.)

sousedním národem může být odlišné, či dokonce opačné. Tyto svátky nás tak někdy spíše rozdělují, než spojují. To se samozřejmě může týkat i některých svátků náboženských. Nicméně v jejich případě, aspoň v současné Evropě, je tento vymezující se aspekt výrazně slabší. Zatímco třeba oslava připojení Sedmihradska k Rumunsku (oficiálně Rumunský národní den) je tamějšími Maďary i obyvateli samotného Maďarska vnímána veskrze negativně, jsou třeba katolické svátky evangelikům či nevěřícím dnes již obvykle lhostejné a nevzbuzují v nich žádné negativní emoce.

Řešením partikularismu národních svátků může být jejich nahrazení svátky univerzálními. Příkladem je třeba Den lidských práv slavený v den výročí schválení Všeobecné deklarace lidských práv (10. prosince 1948), či ještě lépe Den Země připadající na 22. duben. Ten se stal největším sekulárním svátkem, který slaví společně na celé planetě zhruba 1 miliarda lidí bez ohledu na původ, víru či národnost. Za povšimnutí přitom stojí, že se jedná o svátek sice sekulární, ale se zřejmými kořeny v pradávných

oslavách příchodu jara. Nabízí se proto otázka, zda si dnešní společnost neřádá právě svátky sice sekulární, ale zároveň s určitou hloubkou a tradicí, které je možné slavit bez ohledu na národnost či náboženské vyznání. A je-li tomu skutečně tak, nemají náhodou některé náboženské svátky potenciál oslovit svým významem a apelem na to „lepší v nás“ i lidi bez silného náboženského přesvědčení?

Jsou svátky, u kterých si to dost dobře neumím představit. Jen těžko bude například svátek Nanebevzetí Panny Marie slavit někdo, kdo nevěří v její nanebevzetí, či dokonce v její existenci, nebo mu otázka její existence přijde zcela nevýznamná. Nicméně vedle svátků, které jsou úzce svázány s vírou v božské, polobožské či nadpřirozené jevy, najdeme mezi svátky považovanými za náboženské i takové, které svou podstatou vycházejí z našeho světa, z věcí kolem nás či z našich pocitů a potřeb.

Jedním z takových svátků je židovský svátek smíření, nazývaný hebrejsky jom kipur. Byť i tento svátek se částečně váže k některým událostem ze Starého zákona, které nám mo-

Oslavy Dne Země. (Foto převzato z: [commons.wikimedia.org/wiki/File:WR_Earth_Day_2014_at_WRSP_\(14090521964\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:WR_Earth_Day_2014_at_WRSP_(14090521964).jpg).)

Oslavy Dne smíření v Jeruzalémě. (Foto©Shutterstock.com.)

hou být zcela vzdálené, jako je Abrahámovo obřezání a klanění se Židů zlatému teleti, jedná se především právě o svátek, ve kterém si lidé mají odpouštět a dojít ke vzájemnému smíření. Hezky to popisuje Alain de Botton ve své knize *Náboženství pro ateisty*.¹ „Židům se tento den doporučuje, aby se ozvali svým kolegům, zasedli s rodiči a potomky, zosílali dopisy známým, partnerům i někdejšími kamarádům v zámoří a vyjmenovali hříchy, kterými se jich dotkli. Od těch, kterým se omlouvají, se na oplátku očekává, že pochopí, jakou upřímnost a vypětí hříšník do prosby o odpuštění vložil.“

Tento popis možná vyvolá v mnohých z vás otázku, proč je pro tyto záležitosti nutné vyčleňovat nějaký zvláštní den, ba co více, největší svátek židovského roku. Vždyť všechno to, co se na tento den doporučuje, můžeme udělat v kterýkoliv den roku a nemusíme čekat, až nám to někdo doporučí proto, že je zrovna den k tomu určený. I na to Alain de Botton ve zmíněné knize odpovídá.

„Den smíření skýtá ohromnou výhodu, vzbuzuje totiž dojem, že myšlenka na odpuštění nevzešla ani od hříšníka ani od jeho oběti.

To samotný svátek nás přiměl, abychom usedli a pohovořili si o tom, jak jsi mi před půlrokem zalhal a já se naštvál, ty jsi mě obvinil z neupřímnosti a já tě rozplakal. A pak jsme na to ani jeden nemohli zapomenout, ale mluvit jsme o tom také nedokázali. Dnešní svátek nám dal příležitost, ba přímo povinnost, abychom ten případ znovu otevřeli a přestali se tvářit, že už si na něj nevzpomínáme.“ A dodává k tomu podle mě velmi zajímavý postřeh. „Jako oběti často tajíme, co nás souží, protože tolik strastí vypadá nicotně, když se vytáhnou na světlo. Náš rozum se vzpouzí pochopit, jak moc nás trápí dopis, který zůstal bez odpovědi, kolik hodin trápení nás stály jedna bezcenná poznámka nebo zapomenuté narozeniny. Naše zranitelnost uráží naši představu o sobě samých – trápíme se a zároveň se pohoršujeme, jak málo k tomu stačí.“

Koneckonců i v současné době nás některé významné dny a události našich životů tak trochu vedou k tomu, abychom se ozvali lidem, s nimiž jsme přerušili kontakty nebo na které se zlobíme. Bývalí přátelé či partneři, kteří po rozchodu či vážné hádce přerušili styky, udělají občas výjimku a popřejí druhému vše dobré k narozeninám, případně k svátku nebo do nového roku. Někdy jsou to právě ty dvě či tři SMS

1 Všechny úryvky z knihy jsou zkrácené.

„Koneckonců i v současné době nás některé významné dny a události našich životů tak trochu vedou k tomu, abychom se ozvali lidem, s nimiž jsme přerušili kontakty nebo na které se zlobíme.“
(Foto©Shutterstock.com.)

do roka, na které se na čas, nebo někdy i napořád, omezí jejich kontakt. Svoje rodiče pozveme často na svatbu či promoci, i pokud s nimi jinak neudržíme žádné styky. Sem tam se stane, že právě pozvání na svatbu, promoci či třeba narození vnoučete mohou být tou událostí, díky které spolu opět navážeme kontakty a vzájemně si odpustíme skutečná i domnělá příkoří. Staří nepřátelé či sokové se často usmířují u rakve svých blízkých, což nejslavněji ztvárnil asi William Shakespeare ve známé divadelní hře Romeo a Julie.

Nestálo by tedy za to mít jednou ročně den, ve kterém si budeme připomínat, že lidská omylnost je nevyhnutelná, že jsme „všichni dětinsky praštění, ale že to koneckonců není nic neodpustitelného“, jak píše již citovaný Allain de Botton, který se domnívá, že moderní společnost by mohla slavit svátek smíření ne jednou za rok, ale dokonce každé čtvrtletí?

A neodpovídal by takový svátek nejen unitářské tradici, ale i našim současným potřebám přestat se na některé z lidí okolo nás zlobit a v ideálním případě jim i odpustit?

K historii českých unitářských zpěvníků

Kristýna Ledererová Kolajová

ÚVODEM

Náboženský zpěvník, tedy soubor písní, které duchovní společenství používá při své liturgii, je pro každé takové společenství důležitá věc. Propojuje jeho členy bez ohledu na jejich možná často velmi různé názory a postoje, přispívá k vnímání identity dané komunity a k porozumění této identitě. Stejně role má podle mého názoru i na prahu 21. století, tedy v době, kdy se mnohé prvky spojované dříve s veřejným náboženským životem přesouvají do sféry virtuální.¹ Unitáři nejsou přes svou rozmanitost, jež je mnohem vyšší, než je v tradičních církvích obvyklé, v tomto ohledu výjimkou. Dokladem může být péče a pozornost, která je zpěvníkům a jejich živé tradici věnována v každé z větších unitářských organizací na národní či státní úrovni. Připomeňme jen fenomén amerického *Singing the Living Tradition* a jeho průběžných tištěných dodatků, zpěvníku, který je používán nejen na americkém kontinentě, nebo britské zpěvníky (dnes britské unitářské sbory, aby vyhověly všem ideovým polohám svého hnutí, používají hned tři – *Sing Your Faith, Hymns for Living, Hymns of Faith and Freedom* –, a na jejich sestavení, které zabralo mnoho let, jsou patřič-

1 Dnešní technologie samozřejmě nabízejí mnohem pestřejší škálu možností, jak pracovat se zpěvníkem, než je jeho fyzická, tištěná podoba. Některé sbory úspěšně používají například velkoplošnou projekci a texty písní či čtení pomítají na plátno před účastníky shromáždění. Při zvažování možností, jakou formu dát našemu nejnovějšímu zpěvníku, jsme samozřejmě testovali i jiné varianty, než je vydání klasické knihy. Ovšem žádná z alternativ nám nepřišla pro naše potřeby nosná a bez výhrad všeobecně použitelná. Výše uvedené promítání má například negativní dopad v tom, že lidé v dané chvíli upírají zrak a pozornost na plátno, což nepříjemně ovlivňuje atmosféru dané chvíle – a platí, že čím menší obec, tím více tento jev vadí. Tato verze je vhodná spíše pro některé výjimečné události a velké jednorázové akce (sněm a podobně), nikoli pro běžná shromáždění.

ně pyšní), případně předlouhou historií zpěvníků transylvánských unitářů.

Ostatně zcela tomu odpovídá i význam zpěvníků v českém unitářství, k němuž jsme nedávno dopsali další kapitolu. Pojdme se na dějiny našich zpěvníků² podívat trochu podrobněji. Stojí to za to, vždyť máme v historii českého unitářství nemálo období, v nichž zpěvník (a přípravy jeho dalších vydání) hrál velmi důležitou roli. A protože to v dalším textu nebude příliš akcentováno, chci alespoň zde, v úvodu, připomenout i symbolický význam zpěvníku jakožto sdíleného nehmotného atributu unitářství, který ovlivňuje charakter našeho členství, aniž by nutně musel být fyzicky přítomný.

Určitou exkluzivitu společenství, které užívá vlastní zpěvník, podtrhuje i fakt, že napsat duchovní píseň není úplně snadné. Autor musí mít vlohy pro psaní textů a zároveň být i dobrý hudebník, případně se takto musí sejít autorský tandem, což už není úplně běžné. Také proto v naší historii nebylo a není autorů unitářských písní mnoho. O některých z nich pak stojí za to se zmínit v dalším textu jmenovitě.

NEJSTARŠÍ HISTORIE

Slovo nejstarší je v dějinách našich zpěvníků hodně relativní pojem. Samozřejmě můžeme prostě začít situaci v roce 1922, kdy byla založena Společnost Svobodného bratrství, ale to by bylo poněkud zavádějící. Některé z našich stále živých a běžně používaných písní totiž

2 V podstatě by bylo možné používat i jednotné číslo, tedy vývoj našeho zpěvníku, protože jeho základ, utvořený před více než devadesáti lety, byl bez výjimek ve všech oficiálních celounitářských vydáních respektován a pouze rozšiřován. Ovšem vzhledem k tomu, že v textu budou zmíněny i zpěvníky, které z něj nevycházely (a nebyly brány jako zpěvníky celé organizace, ale v dějinách a vývoji NSČU mají důležité místo), přidržím se čísla množného.

Claude Goudimel (asi 1514–1572), renesanční hudební skladatel. (Foto převzato z: www.practicapoetica.com/the-protestant-reformation/claude-goudimel/.)

původem patří až do začátků období raného novověku, kdy vznikla „bible“ evropských protestantských písní – Ženevský žaltář, z něhož o téměř půl tisíciletí později přebírali inspiraci (zejména melodie, ale někdy i obsah textů) pro české unitářství Norbert Fabian Čapek a po něm také Miroslav Matouš.

Takzvané Ženevské žalmy (sto padesát žalmů v tehdy populárním francouzském překladu Clémenta Marota a Théodora de Bèze) zhudebnil a roku 1565 zveřejnil skladatel Claude Goudimel.³ Tyto písně si okamžitě získaly velkou oblibu v mnohých evropských protestantských hnutích a církvích, kde jsou dodnes známy. Tiskem vyšel žaltář o osm let později v Lipsku a odtud se rozšířil i do Čech a na Moravu. U nás máme nejstarší přebásnění těchto žalmů od Jiřího Strejce (1536–1599), člena Jednoty bratrské, které vydal pod názvem *Žalmové aneb zpěvové sv. Davida v rytmu českém nově vyložené a k zpívání zformované*. Vyšlo poprvé v Kralicích roku 1587 a stejně jako jeho francouzskou i německou předlohu je provázela velká obliba, jež nezmizela ani s nástupem pobělohorské re-

katolizace, ani v době moderny – a vlastně ani postmoderny, jak dokazuje koneckonců i náš současný zpěvník!

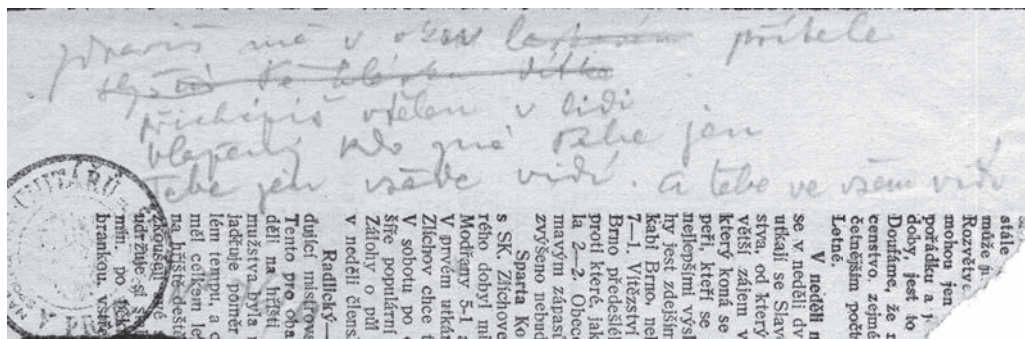
K období předunitářskému, ač tentokrát ne tak dávnověkému, patří i ta část příběhu našich zpěvníků, která je již spojena s osobností Norberta Fabiana Čapka, ale ještě před založením Společnosti Svobodného bratrství. Není příliš známo, že Čapek psal a skládal písně již dlouho předtím, než se stal unitářem – ještě jako baptistický kazatel. Mezi lety 1900–1908 publikoval v Brně tři neustále rozšiřovaná vydání zpěvníku *Duchovní písně* (původně svého autorského),⁴ přičemž jeho první vydání mělo dva díly. Napsal pro něj celkem devadesát sedm písní (pro unitáře pak jen o něco málo více...).

První profesionálně tištěné vydání českého unitářského zpěvníku, ještě pod hlavičkou Svobodného bratrství v roce 1922. (Archiv NSČU.)

3 Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Claude_Goudimel, cit. 30. 11. 2018.

4 Archiv NSČU, fond NFČ, kart. 9, volný list A4, přehled vydání Duchovních písní.

Čapkův rukopis písně Nad vírem času z května 1923. Jak je vidět, N. F. Čapka napadaly texty písní průběžně. Bylo nutné je okamžitě zaznamenat, třeba na staré noviny. (Archiv NSČU.)

Most od tohoto Čapkova díla k našemu hnutí představují, pravda, jen dvě: *Ten, kdo s láskou hledá* (1907) a *V sjití tomto pravme sobě* (1900). Ta navíc patří právě do skupiny textů původem z Ženevského žaltáře. V našem společenství se ocitla poměrně záhy, v březnu 1922 ji Čapek vzal s sebou do Československé obchodní besedy, kde se scházeli pozdější zakladatelé Společnosti Svobodného bratrství, a měla údajně obrovský úspěch!⁵

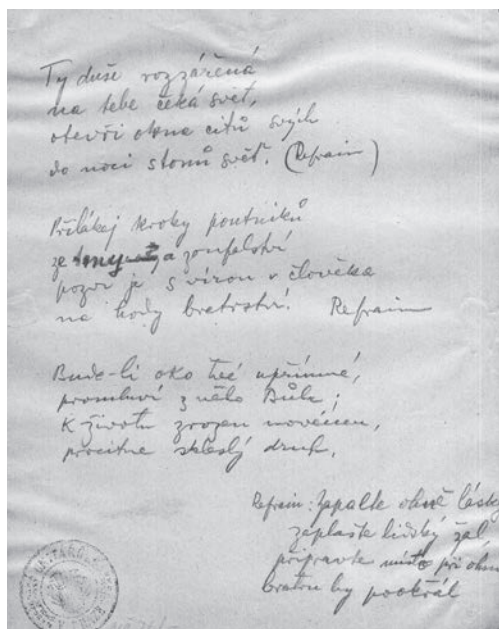
ČAPKOVY UNITÁŘSKÉ PÍSNĚ A ZPĚVNÍKY

Ve vztahu k výše uvedené příhodě jistě může leckdo podotknout, že to není příliš složité – dobře připravit a „vyprecizovat“ písničku a pak zaranžovat situaci, v níž zapůsobí. Jenže Čapek, jakožto po dvě první dekády historie českého unitářství zcela výlučný autor našich písní, neustále své okolí ohromoval mimo jiné lehkostí, s jakou písně tvořil, a to třeba doslova rovnou před publikem. Veřejně na to vzpomínal Karel Hašpl:⁶ Na podzim roku 1922, když se konal první z Čajových večerů v legionářském domě, se mladí sesedli u jednoho stolu a později začali zpívat. Bratr Čapek si k nim přisedl a na místě napsal písničku *Do kopce nebo rovinou*. Dokonale je ohromil! (Karlu Hašplovi bylo tehdy osmnáct let.) Ostatně i tato písnička je minimálně v pražské obci stále živá a zpívána.

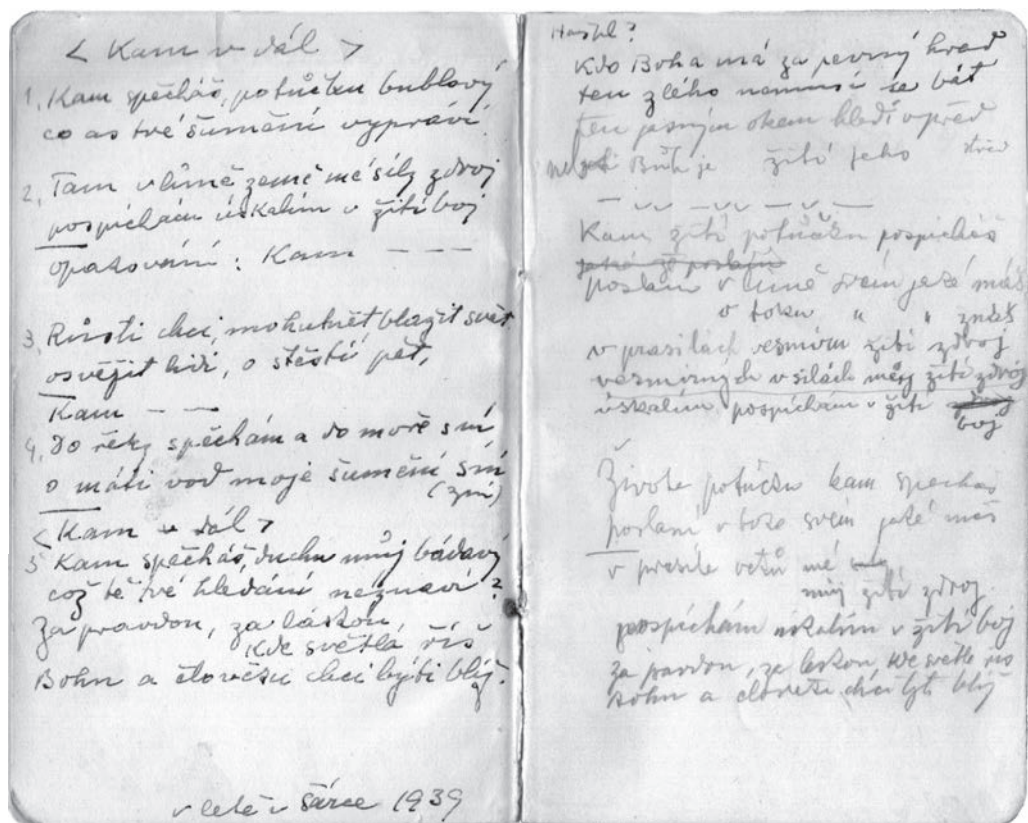
5 Archiv NSČU, fond NFČ, kart. 9, Večer unitářských písní, 6. 4. 1951 (pořádaný u příležitosti 5. vydání zpěvníku), záznam projevu Karla Hašpla.

6 Tamtéž.

A ještě jednu historku z těchto počátků si dovolím uvést. Když Čapek v roce 1925 odjížděl do Ameriky, pozván na oslavy stého výročí založení American Unitarian Association, situace českého unitářství (tehdy ještě Svobodného bratrství) nebyla úplně růžová, byť máme dnes možná mylně tendenci vnímat to jako idylické časy: Čapek vše držel a táhl víceméně sám, silou své osobnosti, a navíc mělo nové hnutí i dost nepřátel. Říkalo se tehdy mezi pochybovači, že je to Čapkovo hnutí a až on tu nebude, zanikne. Jeho odjezd v roce 1925 tak byl první velkou

Čapkův rukopis k písni Zpalte ohně lásky, 1923. (Archiv NSČU.)

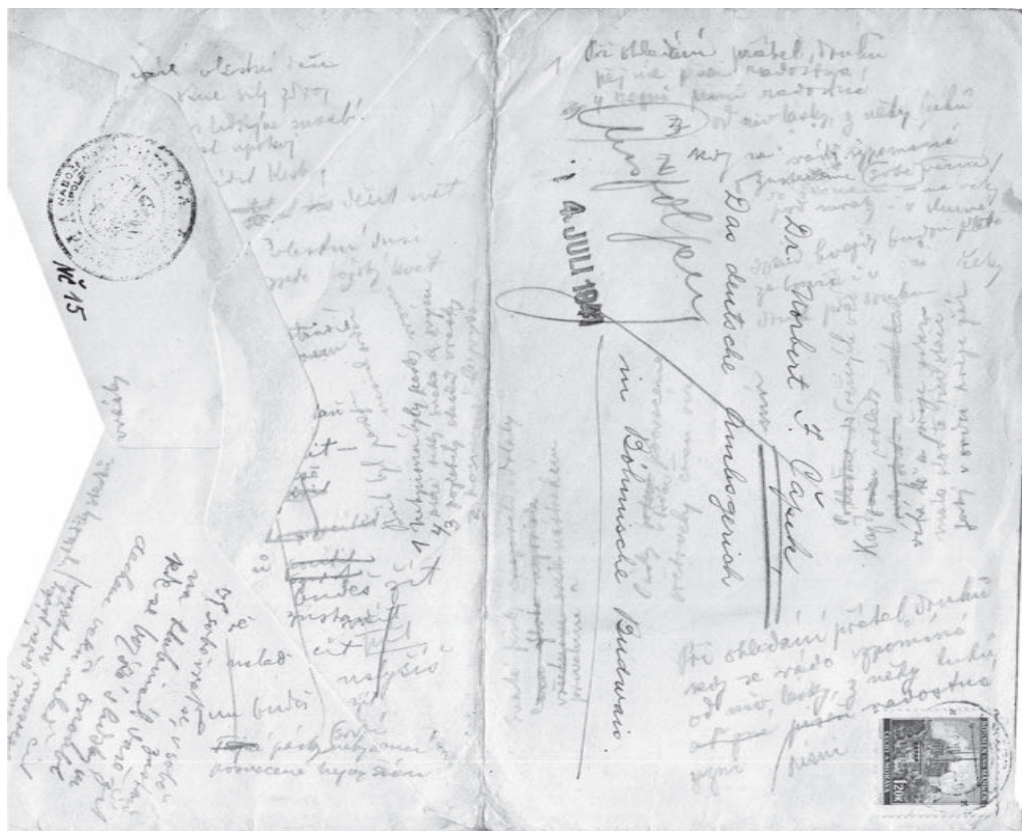

Čapkův zápisník s textem písně Kam spěcháš potůčku, kterou složil na vycházce v Divoké Šárce v roce 1939. (Archiv NSČU)

zkouškou. (Musíme si uvědomit, že cestování před sto lety znamenalo úplně jiné časové nároky – vždyť jen samotná cesta lodí do USA a zpět trvala zhruba měsíc.) Komu mohl vedení v době své nepřítomnosti svěřit? Neměl moc na výběr. Z opravdu spolehlivých lidí to tehdy byli jen dva mladí. Jednadvacetiletý Karel Hašpl a Václav Žižka, jen o rok starší... A měli se starat o hnutí, které ctilo Čapka, vést dvacet pět kroužků nedělní školy se stovkami dětí, vydávat měsíčně Cesty a cíle, časopis skvělé úrovně a v té době opět výlučně Čapkovo dílo – redakčně i autorsky. To jen namátkou. A v neposlední řadě důstojně navázat na Čapkovy veřejné přednášky. To chtělo odvalu, odhodlání a hodně síly. Čapek se o ně nebál. Když odjížděl, dodal jim symbolickou posilu písní, napsal jim *Jen dál*. Zbývá doplnit, že ti dva všechno skvěle zvládli – a když měli měsíc po Čapkově odjezdu svou první veřejnou přednášku (v Radiopaláci),

právě zde, při této příležitosti, tahle píseň poprvé zazněla.

Takových příběhů je s Čapkovými písněmi spojeno mnoho, snad i proto byly tak oblíbené. Vždyť mezi lety 1922 až 1931 vyšel náš zpěvník celkem pětkrát, pokaždé rozšířen o novou tvorbu a každé další vydání bylo záhy rozprodáno. V podstatě až do Čapkovy smrti v roce 1942 nebyly v unitářských zpěvnících publikovány písně jiných autorů. Jejich roli a význam ještě umocnila druhá světová válka. Během ní bylo nepoměrně obtížnější se veřejně shromažďovat a zpěvníky byly jedním z možných symbolických i fyzických kontaktů s unitářstvím (zdůrazňovaly přináležitost k hnutí, texty písní poskytovaly v těžkých dobách povzbuzení i duchovní posilu), zejména pro jednotlivé mimopražské členy i skupiny. Není proto divu, že během války se zásoby zpěvníků z posledního předválečného vydání roku 1931 zcela rozebraly a poptávka po

Čapkův rukopis písní složených v červenci 1941 během věznění v Českých Budějovicích. (Archiv NSČU)

zpěvnících neustala ani po válce. Naopak, zesílila, opět především mimo Prahu.⁷

Připravit další vydání se ukazovalo jako nezbytné. V ústředním správním sboru tyto hlasy tlumočila zejména Bohdana Hašplová, která pravidelně zajížděla do odboček. O nutnosti vydat nový zpěvník se poprvé po válce jednalo v únoru 1946.⁸ Vedení NSČU vzalo hlasy z obcí

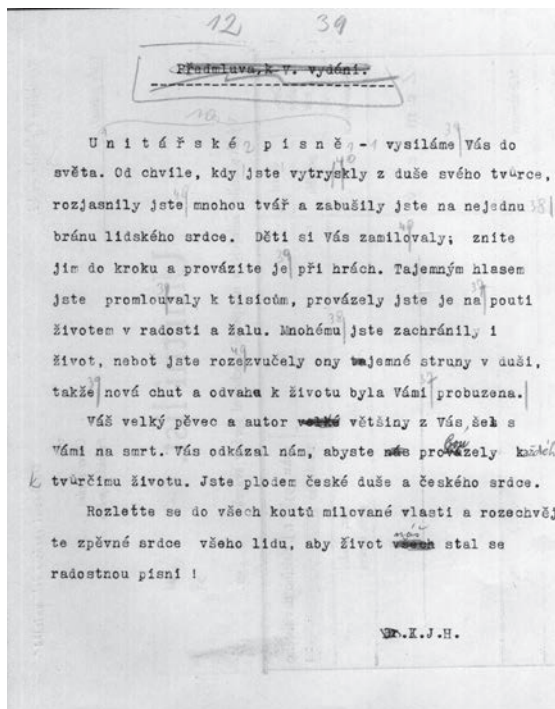
7 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1946–1948, jednání z 5. března 1945. Byla projednávána potřeba rozmnožovat alespoň jednotlivé listy s písněmi zejména pro členy v odbočkách. Jako první byla takto vydána Čapkova píseň *Kde svatě nadšení* a další byly průběžně vydávány až do roku 1950. Toto provizorní řešení mělo ale svá úskalí. Lidé si při odchodu listy často odnášeli s sebou a už je nevraceli, což znamenalo velké investice do jejich doplňování (bylo nutné je neustále dotiskovat a vždy znovu rozdávat nebo prodávat) a listy s písněmi se také rychle opotřebovávaly.

8 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1946–1948, jednání ze 4. února 1946.

a odboček hodně vážně a začalo připravovat nové vydání, které mělo být hned v několika ohledech inovativní: Jednak mělo být mnohem výpravnější než všechna předchozí, a to s notovou úpravou pro více hlasů, a jednak bylo zamýšleno svým způsobem i jako pocta Norbertu F. Čapkovi, který během války zahynul (mělo obsahovat i některé písně, k nimž Čapek napsal texty během svého pobytu ve vězeňské vazbě v Českých Budějovicích a později v německém Dachau). Zároveň to mělo být i první vydání našeho zpěvníku, které by obsahovalo také díla jiných autorů než N. F. Čapka, a to i autorů mimopražských.

PRVNÍ „POSTČAPKOVSKÝ“ ZPĚVNÍK

Pro přípravu nového zpěvníku byl při ústředí NSČU zřízen hudební odbor ve složení: sestry Hašplová, Palečková, Pivcová, dále Pravoslav

Hašplův pracovní text předmluvy pro zpěvník z roku 1950. (Archiv NSČU.)

papíru, nebyly volné tiskárny (zejména jednalo-li se o přípravu církevní zakázky), zoufale chyběli zkušení sazeči a rytci a práce s notovou osnovou sázenou tehdejší technologií (horká sazba textu, litografie pro sazbu notové osnovy) vyžadovala mistry obou těchto řemesel. Kvůli uvedeným problémům se přípravy bezvýsledně protahovaly. Jaroslav Stahl, předseda tehdejšího ústředního správního sboru, si v květnu 1947 postěžoval, že „jednání o zpěvnících se vleče v posledních letech téměř všemi poradami duchovního oddělení i ÚSS“ [...] „tisku písní se staví překážky tou dobou přímo nepřekonatelné a neúnosný náklad. Vydání harmonizovaných zpěvů čtyřhlasových nelze v dohledné době uskutečnit, a je nutno jednat na základě dosavadní jednoglasé úpravy zpěvníku.“¹² Tím skončil původní sympatický záměr publikovat ve zpěvníku úpravu pro čtyřhlasy.

V té době, tedy zhruba v polovině roku 1947, se také poprvé objevil záměr nahrát

Můj Bůh.

John Bacchus Dykes 1875 Skladba B. Hašplová N. F. Čapek.

1. Mé víry základ ježí - můj pro šíř' klet a rukh pro počty ducha

2. Žím každým jikem, novým dím, čerďantý smělých such, záblestý z ducha slavných nív: tu jsi ježí můj Bůh.

3. Vě věčném věku mloji máj skvelem žití kvak, nad všemí smygeti, pátvoji dle joko bít, můj Bůh.

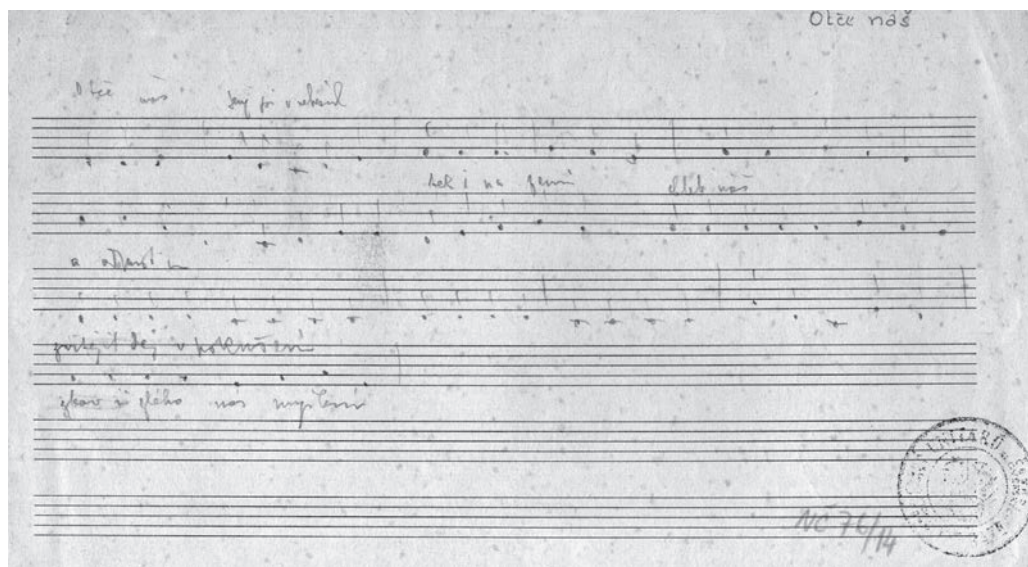
4. Tam, kudy křídol květa květ, máj upnut srak i sluk, šle smlel bítba, ohněm bít, jid silu byl můj Bůh.

5. Je světlem mým, je sílou mou, v něm spočítat můj duch. Mám cestu krásnou před sebou, mým jítelom můj Bůh.

90

Z příprav prvního postčapkovského zpěvníku: Píseň Můj Bůh, jejíž text složil Čapek v Dachau a píseň dopsala B. Hašplová. Publikováno 1950. (Archiv NSČU.)

¹² Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1946–1948, jednání z 5. května 1947.

Čapkův pokus o zhudebnění Otčenáše. Nepublikováno. (Archiv NSČU.)

vybrané písně na gramofonové desky.¹³ Důvody byly nasnadě: v mimopražských obcích, a zejména odbočkách, nebylo dost hudebníků a zpěváků, ani hudebních nástrojů, a desky by tak mohly sloužit jak pro nácvik zpěvu, tak jako doprovod zpěvu při shromáždění, případně i jako plnohodnotná náhrada živé hudby. Tento nápad byl jednoznačně podpořen a sbormistr pražské obce bratr Miroslav Esop měl za úkol dohodnout se s dalšími, externími sbory a začít nacvičovat. V rámci intenzivních jednání o novém zpěvníku pak Jaroslav Šarhan, přednosta hospodářské správy, navrhl, aby nechali kaligraficky zpracovat vybrané ukázky z Čapkových písní na velké formáty a zarámované je pověsili v síni Charlotty Masarykové. Bylo to nadšeně schváleno a provedeno, a ještě na konci května 1947 instalováno. Bohužel, už na schůzi 2. června ústřední správní sbor konstatoval, že novou výzdobu je potřeba zase sejmut, protože „konzervatoř, která má sál pronajatý, to nestrpí“.¹⁴ NSČU měla ohledně této věci naneštěstí jen malý prostor k vyjednávání – kvůli vysokým splátkám hypotéky spojené s výstavbou sálu a domu v Anenské potřebovala především udržet stálé nájemce.

13 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1946–1948, jednání z 2. června 1947.

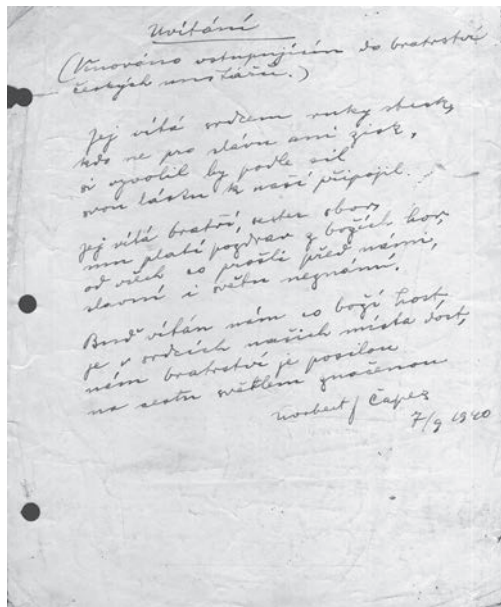
14 Tamtéž.

Co se týče podoby zpěvníku, byl schválen záměr vydat dvě varianty: V nákladu pět tisíc kusů zpěvník v tradičním formátu A5 (jen s nápěvem) a pak pět set kusů větších, s nápěvem a doprovodem pro klavír.¹⁵ Tisk ale stále nebyl dohodnut a v prosinci 1947 Karel Hašpl, který chodil na ministerské komise kvůli přípravě nového zákona o církvích a měl tak určité exkluzivní informace s předstihem, otevřeně varoval, že se „blíží papírová kalamita“,¹⁶ tedy absolutní nedostatek papíru. To také záhy nastalo a naše věc se tím protáhla o další téměř rok. A objevil se další problém: tiskárny, které by byly ochotné zakázku přijmout, vesměs nechtěly provést korekturu sazby (především not, ta by se musela dělat někde jinde). Nakonec byla pro sazbu i tisk zpěvníku vybrána firma Zdeněk Křenovský, notografie, Malešice, ovšem ve výsledku se příliš neosvědčila.

V lednu 1949 bylo ústředím NSČU konstatováno, že zpěvník je v podstatě připraven k tisku. Jenže v té době, v podstatě tři roky po zahájení prací, už NSČU nebyla tou prosperující, rozvíjející se sebevědomou společností, jakou byla ještě po válce. Politický vývoj v zemi jasně uka-

15 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1946–1948, jednání z 26. července 1948.

16 Tamtéž, jednání z 8. prosince 1947.

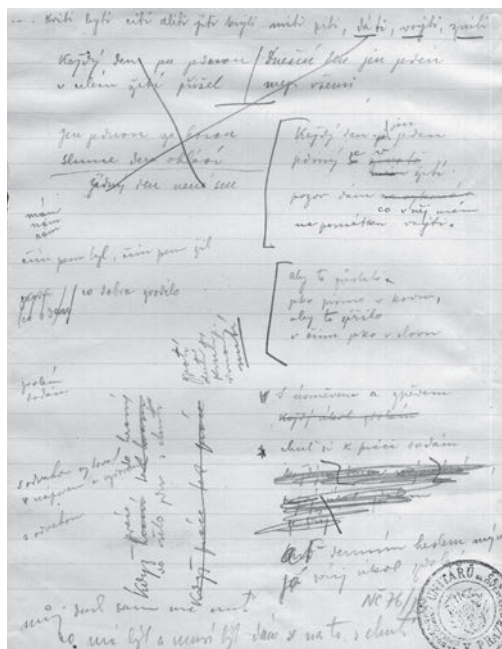
Čapkův rukopis písně k uvítání nového člena v bratrství. Dosud nezhudebněno. (Archiv NSČU.)

zoval, že idealistické představy našeho vedení a naděje vkládané do příprav nového církevního zákona jsou liché – zákon nenapomůže našemu plánovanému systematickému rozvoji a růstu, ba právě naopak, určí dost limitující meze našeho budoucího možného oficiálního působení. Navíc hospodářské zprávy NSČU za roky 1946, 1947 i 1948 svědčí o tom, že společnost byla v záporné hospodářské bilanci, přičemž roku 1948 o téměř deset procent. Ale státem, který pomalu přebíral kontrolu i nad činností církevních organizací, byla nucena předkládat vyrovnané rozpočty. Znamenalo to mimo jiné, že se vedení NSČU rozhodlo prodat Slunečnou farmu v Křižanech a přijmout i další úsporná opatření. To vše myslím hrálo roli v tom, že ústřední správní sbor v září 1949 zastavil realizaci výpravnější varianty zpěvníku.¹⁷ Spolu s tímto rozhodnutím bylo (už pouze pro domo) konstatováno, že „bude třeba intervencí a je třeba počítat i s nedostatkem papíru a potížeji v tomto směru“. To se ukázalo jako opodstatněné, protože pak až po půl roce, koncem března 1950, čteme v zápisech z ústředního

správního sboru lapidární zprávu, že „tisk zpěvníků mohl být konečně zahájen“.

V červnu 1950 byl Jaroslav Šarhan ústředním správním sborem zmocněn, aby obnovil jednání s M. Esopem ohledně nahrání unitářských písní na desky, a také s duchovní správou ohledně výběru písní a s gramofonovým průmyslem ohledně provedení. To navzdory faktu, že výroba desek byla extrémně drahá. Originální plotna měla přijít na 330 korun, malá na 226, kopie na 280 a 168 korun, s možností použití desku až stokrát.¹⁸

V září 1950 byly zpěvníky konečně hotové a Jaroslav Šarhan předložil správnímu sboru k uvážení návrh, aby byly posuzovány jako prostředek propagační, nikoliv výdělečný. Prodejní cena by v takovém případě mohla být stanovena tak, aby pouze pokryla režii: tedy 20, 30 a 35 korun za kus. Jeho návrh byl schválen. (Cena se odvíjela od druhu vazby: nejlevnější zpěvníky byly brožované, dražší vázané, a to buď s plátným hřbetem, nebo nejdražší celoplátěné.)

Čapkův rukopis písně Každý den je jeden. (Archiv NSČU.)

17 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1949, jednání z 5. září 1949.

18 Archiv NSČU, kart. 10, složka Zápisy SS 1949–1958, jednání z 29. června 1950.

Výsledná podoba zpěvníků byla nakonec mnohem skromnější než původní záměr. Jednalo se v podstatě o přetisk vydání z roku 1931, ovšem v podstatně horší tiskové kvalitě, bez možnosti sazbu aktualizovat, opravit chyby, bez plánovaných vícehlasů, bez výpravnější podoby s klavírním doprovodem. Inovací bylo pouze zařazení oněch šestnácti nových písní. Vezmeme-li však v potaz situaci, v jaké tento zpěvník vznikl, byl v podstatě obrovským úspěchem již samotný fakt, že vyšel. Úvod k němu a meditaci napsal Karel Hašpl.

Dětem nedělní školy měly být zpěvníky darovány k Vánocům, což se také stalo, ale až o tradičním Dětském dni roku 1951, který byl v pražské Unitarii po celou dobu trvání nedělní školy slavíván o svátku Tří králů, tedy 6. ledna, kdy po vánočních prázdninách škola obnovovala svou činnost.¹⁹

Alespoň jedna věc se však povedla tak, jak bylo zamýšleno: Koncem dubna 1951 byl zpěvník doplněn nahrávkami na gramofonové desky. Jednalo se o deset nejoblíbenějších písní, které byly zapsány na pět desek. Nazpívaly je dohromady pěvecký sbor čs. unitářů, pěvecký sbor Církve československé husitské na Smíchově a sbor Foerster za varhanního doprovodu našeho sbormistra Esopa. Prodávaly se stejně jako zpěvník pouze za cenu pořizovacích nákladů, které však byly hodně vysoké: 1 100 korun za kolekci (!). Musely k nim být dodávány i speciální jehly na přehrávání. Přesto se desky rychle rozprodaly. Pro zajímavost lze uvést, že každá ze dvou pražských obcí a obec brněnská koupily po osmi sadách, obce v Besednici a Plzni po pěti.

POKUS O AKTUALIZOVANÉ VYDÁNÍ ZPĚVNÍKU V ROCE 1956

O možném vydání nového zpěvníku začalo vedení NSČU přemýšlet již po několika málo letech. Vydání z roku 1950 bylo přece jen v mnoha ohledech až příliš velkým kompromisem mezi tím, co členové ÚSS chtěli, a co bylo v tehdejší době možné. Na návrh výkonného výboru

NSČU²⁰ z počátku září 1956 (bylo to tedy téma nové unitářské programové sezony) byla ustavena komise – ve složení K. Hašpl, B. Hašplová, D. Kafka, V. Rubeš, J. Šarhan, J. Vinckler, M. Mráková a dr. Vlk, externista a odborník na náboženskou hudbu, který u nás navíc působil jako varhaník –, jež měla začít pracovat na vydání nového zpěvníku.²¹ Již dva dny po svém ustavení připravila znění dopisu, který byl obratem vypraven všem obcím a skupinám: „Ústřední správní sbor naší společnosti hodlá příštím rokem vydati nový Zpěvník unitářských písní. Žádáme vás pro to, abyste na svých schůzích a případných shromážděních prodebatovali se svými členy, do jaké míry vyhovoval, nebo nevyhovoval dosavadní zpěvník, které písně jsou oblíbené, a které, jak praxe ukázala, nejsou vůbec zpívány, zda text písní je vyhovující, co jiného by bylo žádoucí do zpěvníku zařadit, jaký formát je nejlepší a podobně. Své návrhy a připomínky zašlete nám co nejdříve.“²²

Zareagovala nejméně tři naše společenství, a to poměrně podrobnými, konstruktivními a tvůrčími náměty a připomínkami. František Lexa za plzeňskou obec oceňoval, že i písně, které se tolik nezpívají, jsou ve zpěvníku zařazeny, a přimlouval se, aby zůstaly i v dalších jeho edicích – zejména pro jejich meditativní formu a hodnotný obsah. Kromě toho navrhl, že by bylo vhodné doplnit víc písní od F. J. Gardavského a V. Rubeše. Z brněnské obce přišla prosba o harmonizaci všech písní pro vícehlasy a doplnění zpěvníku o část věnovanou liturgickým textům, konkrétně zařazení konvolutu meditací. S plzeňskou obcí se brněnská shodla v tom, že by bylo velmi vhodné zařadit do nového zpěvníku některé písně bratra Gardavského a rovnou navrhla dvanáct konkrétních. Tipy, jak zpěvník vylepšit, zaslal i Ladislav Kostecký za pardubickou skupinu – a poslal i některé nové písně (vesměs své vlastní), které pardubičtí uni-

20 Ústřední výkonný výbor byl vlastně užším vedením NSČU a mnohé otázky a témata předjednával, rozpracovával pro ústřední správní sbor či rovnou samostatně řešil. Scházel se (zejména za války a po roce 1951) častěji než ÚSS.

21 Archiv NSČU, fond NFČ, kart. 9, materiály k přípravě zpěvníku v letech 1956–1957.

22 Tamtéž.

19 Archiv NSČU, zprávy o činnosti nedělní školy, jež jsou součástí vždy prvního zápisu z jednání ÚSS po Novém roce.

táři doporučují doplnit. U osmnácti stávajících doporučil upravit nápěvy.

Všechny tyto návrhy z obcí dávaly smysl a jistě by bylo velmi přínosné je v novém vydání zpěvníku zohlednit, jenže bohužel k žádnému novému vydání v 50. letech nedošlo. Z archivních dokumentů se mi zatím nepodařilo vyčíst, co bylo důvodem zastavení příprav, nicméně to mohlo být i jen tím, že státní úřady nebyly takovému záměru příznivě nakloněny. Z dnešního pohledu může být možná obtížné tomu porozumět, ale při takových úvahách je třeba mít neustále na zřeteli, že tehdy nezáleželo tolik na tom, co chtěla samotná NSČU, ale spíše na tom, jak se k dané věci stavěly nadřízené instituce, které musely vše předem schválit. Že vůči náboženským organizacím zrovna neoplývaly ochotou takové počiny povolovat či přispět na jejich financování (což jistě také hrálo roli), snad ani není třeba zdůrazňovat.

SNAHY Z KONCE 60. LET 20. STOLETÍ O PŘEPRACOVÁNÍ ZPĚVNÍKU

Politické poměry panující v naší vlasti od konce 40. let 20. století se po necelých dvaceti letech začaly poněkud uvolňovat. Pro jednotlivce i organizace, jejichž činnost a aktivity nebyly v režimu socialistického státu s jedinou vládnoucí ideologií žádoucí nebo byly pouze trpěné, to znamenalo možnost „nadechnout se“ trochu svobodněji a zkusit se realizovat více, než bylo v předchozích desetiletích dovoleno. Do tohoto ovzduší spadá i další pokus českých unitářů o vydání svého zpěvníku. Úvahy o jeho přípravách však měly ještě o něco širší rámec, byly svým způsobem podmíněny i ekumenickým hnutím, které v evropském prostoru po druhém vatikánském koncilu (skončil v prosinci 1965) dostalo takzvaně zelenou. Již v následujícím roce, 1966, se to začalo projevovat i v naší republice a význam ekumenických akcí a přístupů sílil v podstatě až do roku 1969 včetně. Fenomén ekumeny zasáhl i NSČU, byť okrajově, a přípravy nového zpěvníku jsou toho právě důkazem.

Tentokrát ovšem prvotní iniciativa nevzešla z ústředí NSČU, ale z Pražské obce unitářů, vedené do roku 1968 velmi aktivním Václavem

Antropiem, který byl téhož roku zvolen předsedou ústředního správního sboru. Personální složení místního správního sboru pražské obce se navíc v této době dost krylo se složením ústředního správního sboru NSČU, a tak byla některá témata organicky, byť zcela nesystémově, přenášena z jednoho orgánu do druhého. Někdy se tak dělo zcela přirozeně, jindy snad i trochu účelově – podle toho, co kdo chtěl prosadit a kde měl lepší vyjednávací pozice. Záměru vydat nový zpěvník se toto „migrování“ témat týkalo také, byť podle mého názoru v tomto případě spíše v oné přirozené formě, bez nějaké účelovosti v pozadí.

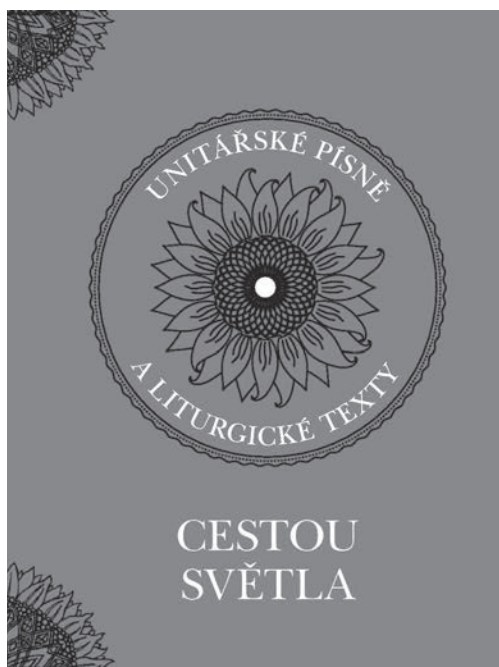
První zmínka dohledatelná v našich archivních materiálech k plánu vydat znovu zpěvník NSČU padla tedy nikoli na úrovni ústředního správního sboru, ale místního správního sboru pražské obce. Tam se počátkem listopadu 1968 objevil názor, že je třeba provést na zpěvníku opravy. Dušan Kafka (také člen obou orgánů) k tomu doplnil, že podobné názory zaznívají i v Brně, kde se řešilo, že je nutné upravit některé písně do nižších poloh.²³ Mimo oficiální schůze se již mluvilo o tom, že by vydání mělo mít více ekumenický charakter – v souladu s celkovou atmosférou v náboženských kruzích. (Jedním z podnětů k tomu mohl být i fakt, že zhruba ve stejné době byl Kafka jako ústřední duchovní správce NSČU požádán sestrou Ratajovou z Československé církve husitské, zda by jim unitáři neposkytli asi patnáct písní, které by husité mohli zařadit do svého zpěvníku.)²⁴

Nové vydání navíc mohlo plnit ještě jeden cíl, totiž stát se součástí plánovaných oslav výročí sto let od narození N. F. Čapka, které chtěli unitáři organizovat v roce 1970. (Na toto popojení poukazyval několikrát Dušan Kafka, zejména v počátečních fázích příprav, kdy ještě byla naděje, že by v roce 1970 stihli zpěvník vydat.)

Další náměty k záměru vydat zpěvník v nějaké podstatně přepracované podobě zazněly také v MSS POU: ještě před koncem roku 1968 zde padl mimo jiné návrh, aby se projektu jako garant ujal bratr Ing. Hotěk, který se hudbě

23 Archiv NSČU, kart. 10, složka Obec pražská, zápis 55, zápis z 1. listopadu 1968.

24 Tamtéž, zápis ze 17. ledna 1969.

Obálka zatím posledního a dosud nejobsáhlejšího vydání zpěvníku, 2018. (Archiv NSČU.)

aktivně věnoval. Kafka s ním přislíbil tuto záležitost projednat. V pracovní skupině by podle představ zástupců pražské obce měli být kromě Hotka i varhaníci Vlk a Budík, sestra Hašplová, J. Němcová, H. Vokounová, sestra Fetrová a V. Rubeš. Zhruba o týden později, na počátku prosince 1968, se téma „zpěvník“ poprvé objevilo i na jednání výkonného výboru ústředního správního sboru: Václav Antropius zde hovořil o nutnosti doplnění a opravy zpěvníku a o tom, že by měl „obsahovat nejen typické unitářské písně z celého světa, ale vybrané písně i jiných církví“. Také uvedl, že nejpovolanější k editaci by z NSČU byl Stanislav Hotěk. Ten byl na jednání přítomen a pověření tímto úkolem se nebránil. Upozornil ovšem, že „je to namáhavá a mravenčí práce na leta, ale pokusí se o to a spolupracovníky si vybere sám“.²⁵

Ještě v lednu 1969 se k záměru vydat zpěvník znovu vrátil místní správní sbor pražské obce (ÚSS tehdy nezasedal tak často jako MSS

POU) a Dušan Kafka k tomu doplnil, že Stanislav Hotěk je ochoten celý projekt garantovat, ale že bude potřeba vybrat ještě někoho, kdo by projekt skutečně organizoval. Zdá se, byť to nelze z pramenů, které jsem měla dosud k dispozici, doložit, že Kafka s Hotěkem ještě mluvil o celé věci soukromě a že to Hotěk po důkladnější úvaze odmítl. (Tehdy již nebyl zcela zdrav a pravděpodobně se na intenzivní práci na zpěvníku necítil.)

V té době (jaro 1969) začal s pražskou obcí spolupracovat (především na přípravě a vedení dětských programů) Miroslav Matouš, původně duchovní Církve československé husitské, později, po odebrání státního souhlasu v roce 1958, od roku 1967, kazatel Jednoty bratrské. V červnu 1969 se nabídl, že by s přípravou zpěvníku pomohl, což bylo ústředním správním sborem přijato.²⁶

V březnu 1970 na jednání místního správního sboru POU Miroslav Matouš informoval, že první část zpěvníku má již dokončenou, nyní by měl intenzivněji spolupracovat s bratrem Hotěkem. Bylo třeba upravit texty některých písní do moderní češtiny a definitivní výběr písní provést tak, aby odpovídal unitářskému duchu.²⁷ Bohumil Špale (místopředseda MSS POU) navrhl, aby byly zařazeny i písně z nové tvorby. Koncem června 1970 pak Matouš oznámil, že materiál pro zpěvník je shromážděn,²⁸ a v říjnu téhož roku pak urgoval oficiální vyjádření NSČU k nově sestavenému a odevzdanému zpěvníku, aby mohl v práci pokračovat a připravit jej do

26 Archiv NSČU, kart. 10, složka Obec pražská, zápisy SS, zápis ze 17. června 1969. Matouše zaměstnávala od roku 1970 POU (na padesát hodin měsíčně), V. Antropius si původně přál, aby se Matouš v obci stal druhým duchovním. To se nakonec ukázalo z hlediska státní správy jako neprůchozí, neboť jako ordinovaný unitářský duchovní by nemohl být členem jiné denominace. Antropius tedy hledal jiné možnosti a jednou z nich bylo zaměstnat ho na ediční činnost. Zpěvník k tomu byl dobrým důvodem. I proto se Antropius velmi snažil, aby mu tato práce byla svěřena. A Kafka, dlouholetý rival V. Antropia, který by hypoteticky mohl být proti, Matoušovo působení v Unitarii v podstatě podporoval, vyhovoval mu Matoušův liberálně křesťanský přístup. S jeho zaangażováním pro práce na zpěvníku tedy nebyl problém.

27 Archiv NSČU, kart. 10, složka Obec pražská, zápisy SS, zápis ze 17. března 1970.

28 Tamtéž, zápis z 23. června 1970.

25 Archiv NSČU, nečisl. kart. ÚSS + ÚVV, složka Zápisy ze schůzí ÚSS, zápis ze schůze VV ÚSS z 3. prosince 1968.

tisku.²⁹ (M. Matouš až na jednu výjimku osobně nechodil na jednání ÚSS, jen na správní sbory pražské obce. Jeho práci na jednáních ÚSS prezentoval V. Antropius.)

V té době ovšem v NSČU eskalovaly interní (koncepční i osobní) neshody mezi Dušanem Kafkou a Václavem Antropiem a leccos z nich se dostalo k řešení až orgánům státní správy, konkrétně na odbor kulturní správy pražského národního výboru a na ministerstvo kultury a školství. Počátkem roku 1971 se pražská obec mimo jiné pokusila zřídit vlastní hospodářské oddělení a oddělení duchovní správy, jež by do své gesce převzala i zodpovědnost za vydávání publikací a promluv tiskem, a zkusila je neposílat státní správě ke schvalování předem, nýbrž jen k evidenci a na vědomí. (Oproti tomu standardně a do té doby bez výjimky byly veškeré materiály, pro něž jakákoli složka NSČU žádala o povolení k tisku, posílány ke schválení před publikováním, v Praze navíc přes oddělení ústřední duchovní správy NSČU.) To se však, i kvůli oficiální stížnosti D. Kafky nadřízeným orgánům, vedení pražské obce nepodařilo prosadit a důsledkem bylo mimo jiné to, že dr. Václav Antropius byl donucen odejít z vedení NSČU a M. Matoušovi nebyla prodloužena pracovní smlouva s POU na ediční činnost. Znamenalo to, že byly zastaveny i práce na zpěvníku.

Zdá se tedy, že s vaničkou bylo v tomto případě vylito i dítě – kvůli Antropiovým přetahováním se s Kafkou o rozhodování v NSČU a její směřování zanikl bohužel i ne jeden veskrze přínosný projekt, přičemž přípravy vydání nového zpěvníku v to naneštěstí musíme také započíst. V kontextu dějin našich zpěvníků je to informace o to smutnější, že tento nadějný pokus byl na dlouhých téměř padesát let posledním. K dalšímu, tentokrát úspěšně završenému vydání zpěvníku došlo až v roce 2018.

ZPĚVNÍK VLADIMÍRA MIKULY

Pro úplnost tohoto historického přehledu však musíme uvést ještě jedno dílo realizované před zpěvníkem z roku 2018. Jsou to *Písně unitářů*, které v podstatě jako strojepisný samizdat své

vlastní tvorby vydal v roce 1981 Vladimír Mikula, táborský člen brněnské obce a velký obdivovatel díla Františka Josefa Gardavského. Rozhodl se pro toto řešení poté, co od roku 1978 nabízel své písně k vydání ústředí NSČU, ale to nemělo o prosazení jejich oficiálního publikování zájem.

CESTOU SVĚTLA. UNITÁŘSKÉ PÍSNĚ A LITURGICKÉ TEXTY

Prvotní impulz k realizaci tohoto zatím posledního vydání unitářského zpěvníku dal v roce 2002 Petr Samojský, který již během služby v Plzni, a zejména v době studií (1995–2002), vytvářel soukromý archiv unitářských písní z návštěv mnohých obcí ve světě. Sám byl pak po téměř patnáct let tím, kdo odvedl na přípravách zpěvníku většinu práce, zvláště na třech dílčích publikacích nazvaných *Unitářské písně*, které od roku 2004 v našich obcích sloužily k testování písní, jež byly plánovány k zařazení do budoucího souborného vydání. Roku 2013 byla z pověření ústředního správního sboru ustavena pracovní skupina ve složení Petr Samojský, Ladislav Pivec a Karel Loula, která za pomoci dalších kolegů, zejména Adama Hanzlíka, připravila k vydání písňovou část. Korektury byly prováděny tou nejlepší možnou cestou, totiž přímo zpěvem při shromážděních. Většina písní v novém zpěvníku tento test prodělala.

Vzhledem k složité historii našich zpěvníků, popsané výše, bylo jednoznačně rozhodnuto, že nová podoba zpěvníku bude syntézou, nikoli výběrem. Zahrnuty tak byly prakticky všechny použitelné písně, které byly z obcí v průběhu let dodány. Zpěvník je díky tomu velmi pestrý, jeho základem ovšem zůstává kompletní sbírka prvních unitářských písní, v nichž byly udělány nezbytné opravy a úpravy, které v minulosti z technických nebo jiných důvodů provedeny být nemohly. Tím mají tyto písně novou šanci na život. V průběhu let pracovní skupina prošla píseň po písni unitářské zpěvníky z Transylvánie, Velké Británie, USA, Austrálie a Nového Zélandu; ty tak obohacují českou autorskou tvorbu.

Tento zpěvník obsahuje na rozdíl od všech předchozích vydání i liturgické texty, což je velká pomoc unitářským obcím při shromáždě-

29 Archiv NSČU, kart. 10, Obec pražská, zápisy SS, zápis z 13. října 1970.

ních. I při jejich přípravě jsme postupovali synteticky ve snaze uveřejnit texty reprezentující všechny unitářské duchovní, kteří na půdě českého unitářství kdy působili. Část liturgických textů byla pak opět obohacena o texty zahraniční, zejména z archivu Mezinárodní rady unitářů a univerzalistů (ICUU).

ZÁVĚREM

Při tradiční slavnosti NSČU Sdílení světla v prosinci 2018 byl nový zpěvník symbolicky pokřtěn, či řečeno po unitářsku, uvítán do života. Vezme-li v úvahu, kolik předchozích pokusů o jeho vydání od roku 1950 skončilo nezdarem, kolik energie, zápalu a nadšených snah o sestavení nových verzí tak vešlo vniveč, je současný zpěv-

ník skutečně úspěchem. I proto, že v podstatě sceluje všechna předchozí vydání i nedokončené záměry, a to bez ambicí na nějaké záměrné směřování unitářské tradice. V tom smyslu je tento zpěvník ohlédnutím, rekapitulací vývoje unitářství v mnoha desetiletích, kdy unitářští autoři nemohli publikovat a veřejně působit. Je tak vlastně i poděkováním všem těmto sestřám a bratrům.

V dnešní době si lidé málo zpívají společně, jsme obklopeni „dokonalou hudbou“ z médií. Ve společném zpěvu a čtení však vždy zaznívá tón sounáležitosti. Proto mají v unitářském shromáždění zpěv a společné čtení pevné místo. Kéž tomu náš nový zpěvník přispívá a pomáhá nám tak jít skutečně Cestou světla, jak ho k tomu nabádá i sám jeho název.

PŘEHLED VYDÁNÍ ZPĚVNÍKŮ ČESKÝCH (ČESKOSLOVENSKÝCH) UNITÁŘŮ

1900

Čapkův první autorský zpěvník Duchovní písně (32 písní), vydán v Brně.

1905

Druhý díl Duchovních písní (celkem 18 písní, z toho 13 Čapkových), vydán v Brně.

1907

Druhé, rozšířené vydání obou dílů Duchovních písní (celkem 238 písní, Čapkových 84), vydáno v Brně.

1908

Třetí, opět rozšířené vydání obou dílů Duchovních písní (celkem 256 písní, Čapkových 97), vydáno v Brně.

1922

Nulté, svépomocí připravené vydání Čapkova unitářského zpěvníku: sešitek formátu A6 rozmnožených písní bez not, celkem 16 písní, z toho dvě, *Ten, kdo s láskou hledá* (upravená z písně Proudý živé plynou) a *V sjítí tomto pravme sobě*, jsou převzaté z Duchovních písní, 12 dalších napsal Čapek nově: *Spojme zpěvem, Otevři Bože můj, Buď zvyšován, Dnes je den spásy, Komu štěstí v duši, Blíž tobě, Přijď vůle přemocná, Nač ty smutky, Ať úsměv cestu, Slož co srdce, Vesele si zazpívejme, Na vlnách tvého žití*.

1923

První vydání Písní Svobodného bratrství, vydal Čapek vlastním nákladem ve formátu A6 s dvojbarvnou kartonovou obálkou, vázaný na svorky. Zpěvník obsahuje 30 písní (všechny Čapkovy) na 32 tiskových stranách + volně vložený svázaný dodatek se 14 písněmi na 16 tiskových stranách (aršík). Každá z těchto částí má na konci svůj abecední seznam řazený podle prvního verše. Ze staršího zpěvníku jich je 8, 22 písní je nových. Publikovány jsou jen texty, bez not.

1925

Druhé vydání Písní Svobodného bratrství, vydal Čapek vlastním nákladem ve formátu A6, vázáno v plátně se zelenou ražbou. Celkem 50 písní s doprovodem pro zpěv na 56 stranách.

1926

Třetí vydání Písní Svobodného bratrství, vydala Unitaria, opět ve formátu A6, vázáno na svorky, kartonová obálka, jednobarevný tisk. Obsahuje 53 písní na 40 tiskových stranách, vzadu obsah, tedy abecední seznam písní podle prvního verše, publikovány jsou jen texty, bez not. Nově jsou zařazeny Čapkovy písně: *Vyjdu si s veselou, Nezlob se, Naladte struny*.

1931

Čtvrté vydání Písní Svobodného bratrství, vydala Unitaria, formát A6, šitá publikace vázaná v plátně se zlatou ražbou původního znaku Svobodného bratrství. Obsahuje 72 písní na 80 tiskových stranách, úplně vpředu je obsah, tedy abecední seznam písní podle prvního verše. Zpěvník obsahuje Čapkovu předmluvu a ke každé písni notový záznam.

1945, 1946

Duchovní písně I a II, zpěvník Františka Josefa Gardavského. Strojopis, neoficiální vydání, sešito svorkami – první díl obsahuje texty 15 písní bez not, formát A5 na výšku; druhý díl obsahuje texty zapsané s notami na notovém papíře, některé texty psané strojopisem, jiné ručně, 42 písní, sešito svorkami, formát A5 na šířku.

1950

Páté vydání zpěvníku, tentokrát pod názvem Písně Náboženské společnosti československých unitářů, vydala NSČU, formát A6. Vydáno ve třech verzích vazby: brožovaná, šitá s kartonovou obálkou a stříbrnou ražbou nadpisu Písně čs. unitářů a znaku a šitá, vázaná v plátně. Obsahuje 89 písní na 104 tiskových stranách, úplně vpředu je zařazen obsah, tedy abecední seznam podle prvního verše. Ke každé písni je publikován notový záznam. Obsahuje předmluvu a meditaci Karla Hašpla. Nově je zařazeno 16 písní, z toho 11 Čapkových: *Ať svítí sluníčko* (Hašplová/Mildorfová), *Domovu blíž* (Čapek/Čapek), *Jásavý chvalozpěv* (V. Martin / K. Vaculík), *Kde svaté nadšení* (Čapek/Čapek), *Když šumí déšť či slunko plá* (Hašplová/Mildorfová), *Květinová* (Hašplová/Čapek), *Mezi dětmi* (Hašplová/Čapek), *Můj Bůh* (Dykes/Čapek), *Na hlubinách* (Hašplová/Čapek), *Naše cesta* (Vohánka/Havelka), *Od země k říši hvězd* (Hašplová/Čapek), *Při pohledu k hvězdné říši* (Hašplová/Čapek), *Při shledání přátel* (Hašplová/Čapek), *Věk temna již je dovršen* (Dykes/Čapek), *Z hlubokosti volám* (Hašplová/Čapek), *Zvuč písničko* (Hašplová/Mildorfová).

1981

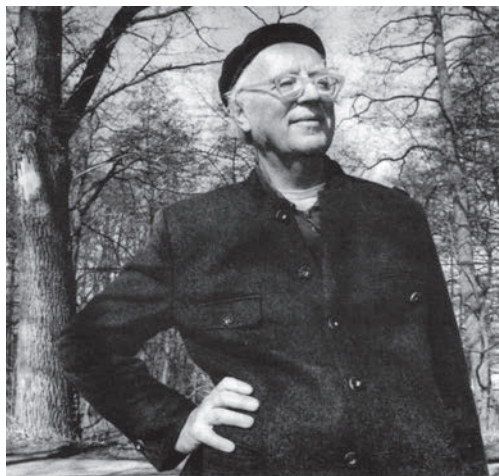
Písně unitářů, samizdatové vydání zpěvníku Vladimíra Mikuly, strojopis na notovém papíře, noty kresleny, vázaný v hnědém plátně, zlatá ražba nadpisu a jména autora, formát: zvětšená A5 na šířku. Obsahuje 75 písní + 10 modliteb a textů k zamyšlení, z toho jeden od V. Rubeše a jeden od M. Mildorfové, nestránkováno.

2004, 2016 a 2018

Unitářské písně, přípravné publikace pro budoucí synteticky pojaté vydání zpěvníku. První část vydána ústředím NSČU, druhé dvě Pražskou obcí unitářů, obsahují 78, 60 a 60 písní. Kroužkové vazby, laminovaná obálka, formát A5.

2018

Cestou světla. Unitářské písně a liturgické texty, vydalo nakladatelství Unitaria, 456 stran, formát C5, obsahuje 257 písní s notovým zápisem a 311 liturgických textů z českých i mezinárodních zdrojů. Kromě obsahu jsou zařazeny i rejstříky: jmenný, autorský, věcný a tematický rejstřík písní podle příležitosti použití.

Vzpomínka na Borise Merhauta

Petr Kalač

PhDr. Boris Merhaut (6. 1. 1924 – 26. 9. 2016),
orientalista, překladatel a publicista.

Bylo to v roce 2016 na podzim, kdy jsem se prostřednictvím SMS zprávy dozvěděl, že zemřel jeden z posledních přímých žáků „pána, co mohl mluvit“, tedy Mistra Bedřicha Hejhala, významný český orientalista, filozof a religionista, pan Boris Merhaut. V tu chvíli mi bylo jasné, že svůj nevýslovný vděk mohu Borisovi vyjádřit snad už jen prostřednictvím nekrologu, protože o pohřbu jsem se vlastně ani nedozvěděl. Tak dnes odcházejí velcí duchové jednoho století. Bez poct a často skoro zapomenuti.

PhDr. Boris Merhaut (6. 1. 1924 – 26. 9. 2016) se narodil (za asistence otce a dědečka) v Praze-Hlubočepích šest měsíců po sňatku svých rodičů do ryze lékařské rodiny, která však pocházela z původního selského rodu vlastnického statek ve Zdicích. Dostal jméno Boris, což je rozkazovací způsob slovesa „boroťsja“ s významem bojovat (za pravdu a spravedlnost ve světě, který si zvykl na kompromisy se zlem). Borisův otec, legionář a zdravotní rada MUDr. Miroslav Merhaut (*1891), byl obvodním lékařem v Praze, děd, MUDr. Antonín Merhaut (1861–1932), průkopníkem tělovýchovného lékařství a balneologie (zakládal lázně v Trenčianských Teplicích). Lékaři různých odborností byli i jeho tři strýčkové a bratranec (partyzán SNP), který odcházel do důchodu jako ředitel OÚNZ ve slovenském Ružomberoku. Borisova matka Jekatěrina, rozená Gaisová († 28. 11. 1981), dcera náčelníka železniční stanice, pocházela z Kyjeva. Manželství jeho rodičů nebylo šťastné. Otec byl závislý na společenském životě a alkoholu, matce, která vedla domácnost, imponovaly koncerty vážné hudby. Borisův křestní list byl vystaven pravoslavnou církví, ale jeho otec (bezvěřec) si nepřál, aby jeho syn docházel na náboženství,

a znemožnil mu to. Katechetickou průpravu pak dostal od tety Alby, vroucí evangeličky, která ho jako předškolní dítě vodila k jeho babičce (v časopisu *Pražanka* publikovala vzpomínku *Borik*, kde popisuje rozmluvy s malým Borisem), a dále pak na školních hodinách katechismu, které vedl ruský pop, otec Sovatij. S maminkou chodil do husitského kostela v Dejvicích.

Kmotrem byl Borisovi spisovatel František Kubka (4. 3. 1894 – 7. 1. 1969) ze skupiny tzv. Pátečníků, díky jehož intervenci se dostal do anglické mateřské školy. Ze základní školy se pak ve čtvrté třídě, opět za přispění svého kmotra, dostal do přípravy na Francouzské reálné gymnasium, na němž pak studoval čtyři roky. Do této doby se také datují Borisovy první kontakty s Unitarií, kum docházel na promluvy o józe a tibetském buddhismu JUDr. Eduarda Tomáše (25. 11. 1908 – 26. 5. 2002). Na prázdniny jezdil do Rožmitálu pod Třemšínem (v letech 1946–1953 měl pronajatou opuštěnou chalupu v nedaleké obci Míšov u Spáleného Poříčí). Do jeho maturity zasáhla okupace. Zkoušku dospělosti nakonec složil na českém gymnáziu a po té byl okamžitě totálně nasazen a přeškolen na pomocného brusiče. Zde ovšem neuspěl (na stroji

Eliška a Boris Merhautovi.
(Fotografie pocházejí z archivu Dokumentačního centra českého hermetismu.)

si zranil ruku) a skončil u zatemňování v nádvorní četě továrny Junkers s odbočkou Rupa Modřany, kde se vyráběly součástky do německých raket V1 a V2. Pracoval zde ve dvanáctihodinových směnách.

Vzácné okamžiky volna využíval k návštěvám kroužku sestry slavného malíře, který portrétoval Šrí Rámakrišnu (18. 2. 1836 – 16. 8. 1886), paní Heleny Dvořákové. Ta byla napojena na Rá-

makrišnovu misii a žáky Svámího Vivékánandy (12. 1. 1863 – 4. 7. 1902). V této době ho upoutala kniha *Přímá stezka* od Květoslava Minaříka. S ním pak navázal písemný kontakt a později se několikrát osobně setkali. Kniha v něm probudila zájem o Indii, proto začal studovat hinduštínu v kurzech Orientálního ústavu, který „přežil“ zavření vysokých škol. Zde se Boris seznámil se svou budoucí ženou Eliškou Kadláčovou

Eliška a Boris Merhautovi s přáteli na Budínku. Vedle Borise vlevo: cvičitelka jógy paní Maxová, její dcera, Věra Fnášková,?

Eliška a Boris Merhautovi na návštěvě u Kolářových.

(* 28. 9. 1922 – 30. 11. 2018), kterou si vzal již během studií. Potkal zde i žačku tajemného mystika Bedřicha Hejhala (25. 9. 1895 – 3. 9. 1960), paní Věru Fnáškovou, která ho v roce 1943 přivedla do Hejhalova kruhu, a krátce na to i Elišku. Skupina se scházela v Blodkově ulici na pražském Žižkově, v bytě místního krejčího pana Kroulíka. Merhautovi časem poznávali i další hejhalovce a v praxích, které tato cesta skýtala, se s ostatními žáky pozvolna odívali do Světa. Zkoušky byly tvrdé, vyžadovala se například sedmiletá sexuální abstinence (Merhautovi vlastní děti nikdy neměli) a minimalizování kontaktu se světsky založenými lidmi. Studium jiných nauk se nedoporučovalo. Schůzky se odehrávaly 1x měsíčně, tak dlouho totiž vydržel duchovní náboj, který žáci při setkáních od Mistra obdrželi. Boris s Eliškou patřili k Hejhalovým nejmilejším žákům. A byť byli i nejmladší, měli privilegium častějšího styku s Mistrem. Toto výjimečné přátelství mezi Bedřichem Hejhallem a Merhautovými vydrželo až do Mistrovy smrti, přičemž o stupeň lepších výsledků v této speciální praxi získala Eliška. Merhautovi nikdy nepomýšleli na emigraci, byť k ní měli i několik příležitostí. Chtěli být živým příkladem toho, že i v zemi pokořené husákovským útlakem lze přežít, díky příslušnosti k iniciační skupině, kte-

rá žila v jiné prostorovosti, a ne v převládajícím ovzduší strachu. Tato vyšší ochrana pomáhala Borisovi i během četných výsledků Státní bezpečnosti, která ho chtěla „zlanarřit“ ke spolupráci s vojenskou kontrarozvědkou. Viz níže uvedený text...

Po příjezdu Rudé armády Boris vypomáhal jako rusko-český tlumočnick v generálním štábu maršála Ivana Stěpanoviče Koněva (28. 12. 1897 – 21. 5. 1973), který se všemožně snažil o oddálení příjezdu prezidenta Edvarda Beneše (28. 5. 1884 – 3. 9. 1948) do Prahy. Na základě těchto, ale i dalších zkušeností své rodiny Boris důvěru v Rusko rozhodně nezískal. Ještě v roce 1945 se zapsal na lékařskou a zároveň na filozofickou fakultu UK, ale srdce ho po pěti semestrech medicíny přitáhlo ke studiu indologie, pedagogiky, religionistiky a psychologie. Indologii zde tehdy vyučovali Vincenc Lesný (3. 4. 1882 – 9. 4. 1953) a Otakar Pertold (21. 3. 1884 – 3. 5. 1965). V rámci výuky absolvoval studijní pobyt v Británii, přičemž měl od dr. Dušana Kafky doporučení na několik unitářských pastorů, se kterými navázal přátelské styky. Ty se později zúročily ve vřelé česko-britské unitářské spolupráci. Boris navíc své tehdejší angažmá doplnil dvouletým státním knihovnickým kurzem. Ten studoval u docenta Zdeňka Václava Tobolky (20. 6. 1874 – 5. 11.

1951) společně s Eliškou. Během studií, konkrétně v roce 1949, se Boris a Eliška narychlo vzali, aby zachránili byt po Věře Fnáškové, která emigrovala do Ameriky. Borisova disertační práce se zabývala vytvářením odborné terminologie státního jazyka nezávislé Indie. Doktorát UK získal v roce 1952. Po studiích se s Borisem počítalo v odboru orientalistiky ministerstva informací; místo mu zde držel kolega z Orientálního ústavu, dr. Miroslav Krása (1920–2004). Když se ale Boris dozvěděl, že by tu mimo jiné „fízloval“ přidělené cizince, zvolil raději podřadné místo domovníka, kde po dlouhém boji s bolševiky získal naturální byt (Hlubočepská č. 64). V té době si přivydělával jako učitel ruštiny a západních jazyků.

V roce 1954 byl, i přes hanebný posudek domovní důvěrnice, přijat v oddělení dokumentace Orientálního ústavu ČSAV, kde již dva roky pracovala jeho žena. Boris se v práci osvědčil, stal se vedoucím oddělení a jako koordinátor názvosloví *Československého vojenského atlasu* (Naše vojsko, 1965) byl odměněn diplomem parciálních držitelů Řádu práce, avšak odmítl vstoupit do KSČ, takže byl z místa vedoucího dokumentace

Boris Merhaut a Petr Kalač, autor článku, Horní Bolíkov, 2005.

sesazen. Nicméně za tu dlouhou dobu, kterou v Orientálním ústavu společně s Eliškou prožili, se podívali například do Moskvy, Boris pak na půl roku do USA (1967), kde přednášel na řadě univerzit, a Eliška do Indie. Během Pražského jara byl Boris jako odpůrce totality delegován do Celoakademického výboru ROH, jenž spolupracoval s odboráři velkých závodů, což pomohlo zpomalit Husákovu normalizaci v kultuře téměř o dva roky. Kvůli tomu musel (z politických důvodů) v roce 1972 Orientální ústav opustit. Odešel dohodou, takže získal celkem příznivý kádrový posudek. Díky intervenci svého spolužáka Zezuly pak Boris krátce působil v Československém svazu bytových družstev jako zahraniční referent. Časem po něm však bylo vyžadováno falšování výkazů deviz na zahraniční cesty, proto odešel. V letech 1974–1976 našel uplatnění jako žurnalista ve *Zdravotnických novinách*, pod šéfredaktorem MUDr. Stanislavem Kavkou. Velice rychle se zde vypracoval v rubrice o novinkách z lékařské společnosti a dopomohl tomuto periodiku k padesátitisícovému nákladu. Byl přijat do Svazu českých novinářů, kde inklinoval k investigativní žurnalistice. S nástupem nové vedoucí redaktorky D. Veselé, která se Borise chtěla kvůli jeho kádrovému posudku zbavit, musel požádat o rozvázání pracovního poměru. V polovičním invalidním důchodu pak dosloužil na oddělení zdravotní výchovy (alkoholismus, drogy, tabakismus, gerontologie) ÚNZ hl. m. Prahy, kde odhalil podvody při vykazování dárcovství krve. Jako předseda Celostátního protialkoholního sboru zabránil podniku RaJ v nečistém zisku 1,5 milionu korun, který měl vzniknout během spartakiády. Navíc odmítl spolupráci s StB, jež chtěla duplikovat CIA a KGB v experimentech s LSD a s dalšími psychotropními látkami. Sám totiž v této době pracoval také jako psycholog Psychiatrické léčebny v Sadské, kde prováděl terapie neurotiků právě za pomoci LSD¹. Jeho

1 Boris Merhaut se v této souvislosti vyjadřoval i k tématu thanatologie a poukazoval na význam psychodelik umožňujících jednodušší přechod umírajících na „druhý břeh“. V tomto ohledu později zaujal i ministryni zdravotnictví MUDr. Marii Součkovou (*31. 7. 1953), která následně zvažovala doplnění klasické „léčby“ morfiem látkami na bázi LSD a psilocybinu.

Pražské bydlíště Merhautových, Praha, Hlubočepská 64. Dnes dům již nestojí, na jeho místě je nová výstavba.

odchod nakonec „zařídila“ rudá komisařka MUDr. Stupková. Jako člen psychoterapeutické sekce Psychiatrické společnosti a Světové federace duševního zdraví pořádal na své chalupě v Budínku u Dobříše č. 23, kde měl od roku 1975 přechodné bydlíště, semináře a letní tábory jógy, kam jezdili i zahraniční diplomaté – přátelé Merhautových, což všudypřítomná StB nedokázala pochopit. Za dobu činnosti tohoto „miniášramu“ se na Budínku vystřídalo kolem 1000 zájemců.

Po odchodu do důchodu, který Boris považoval za nejspokojivější životní období, působil jako novinář přispívající do bezmála 40 periodik (*Časopis lékařů českých, EKO – ekologie a společnost, Naše rodina, Naší přírodou, Nika, Praktický lékař, Svobodné slovo, Vesmír, Zdraví, Zdravotnická pracovnice* aj.). V časopise *Nika* působil jako člen redakční rady. Na mezinárodním poli byl příslušníkem Světové federace pro duševní zdraví, členem mezinárodního hnutí „zelených“, působil jako najatý sekretář na mezinárodních sympozii. Své odborné publikace vydával v nakladatelstvích Academia a Avicenum. Přednášel ve zdravotnických zařízeních a v postgraduálních kurzech, spolupracoval s filmem (Techfilm, Agrofilm), také jako titulkař hindských, anglických a francouzských celovečerních snímků. Specializoval se

na kombinování oborů ekologie, zdravotnictví, sociální péče, psychologie a prognostiky. Po sametové revoluci byl rehabilitován a znovu přijat do Syndikátu novinářů, kde se angažoval zejména v nově ustaveném Klubu ekologických novinářů. Založil nadaci Zelené alternativy, působil jako tiskový mluvčí náměstka ministra zemědělství ing. Richarda Jana Bartáka (*4. 6. 1931), stal se delegátem ekologických iniciativ, pracoval v komisi pro Chartu Země Ligy národů Severu pro ekologii a rozvoj, byl redaktorem *Zpravodaje alternativních zemědělců*. S Českým rozhlasem realizoval programy *Excerpta* stanice Vltava, angažoval se i v Rádiu Svobodná Evropa (Český rozhlas 6), spolupracoval s televizí. Jeho bibliografie čítá cca 2500 položek a obsahuje kromě jiného překlady z indických jazyků, francouzštiny, angličtiny, němčiny a ruštiny. Za příspěvek „Etika Země“ na mezinárodní konferenci Hornická Příbram (1994) byl oceněn bronzovou medailí.

Z Prahy do Dobříše se definitivně odstěhoval v létě 1995. Bydlel v ulici U Ovčína č. 1489. Spolupracoval zde s ochranáři, stal se členem místního šachového klubu a poradcem oddílu jógy, přispíval do *Dobříšských listů*. V Praze se nadále příležitostně angažoval ve Společnosti pro trvale udržitelný život, v komisi Asociace Public Relations Agentur a ve sboru Nábo-

ženského sdružení českých unitářů (byl zde místopředsedou ústředního správního sboru a členem redakční rady *Unitářských listů*). Spolupracoval s jejich pobočkami v Brně, Plzni i Hradci Králové. Osobně se mocně zasazoval za integraci České republiky do Evropské unie. Z těchto pohnutek se stal zakládajícím členem Charty 98, Nového hnutí a Impulsu 99. Na dnech unitářů ve Weinheimu (Bádensko-Württembersko) v červnu 2001 představil svůj plán zamýšleného českého střediska fungujícího podle principů IARF – Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu. Tuto vizi nakonec uskutečnil v o. s. Kastálie² – neziskovém sdružení, tvořeném dobrovolnými aktivisty i profesionálními pracovníky (zakládající členové byli Zdeněk Vrška, Jiří Nykl, Petr Dubský), se sídlem v bývalé škole malé vesničky Horní Bolíkov č. 39, situované v panenské přírodě nedaleké Telče. Sem se manželé Merhautovi odstěhovali z Dobříše a sem jsem je od roku 2005 jezdil navštěvovat poté, co mi o Borisovi řekl Kuba Hlaváček (*1975), který s ním dlouhodobě spolupracoval v rámci činnosti nakladatelství Malvern. Boris tehdy hodně publikoval v unitářském časopisu *Poutník*, jehož byl šéfredaktorem. Naše rozhovory, které probíhaly nejprve na dlouhých procházkách a pak už bohužel jen u Borisova lůžka, směřovaly především k osobnosti jeho a Eliščina Mistra – k Bedřichu Hejhalovi. Dotýkaly se však i dnešní hluboké krize lidské společnosti, ze které Boris viděl východisko v *budování ostrůvků pozitivní deviance – lokálních a regionálních soběstačných po*

spolitostí, fungujících mimo žentour majoritních společností. Lidské bytí neviděl jako sebestřednou existenci jednotlivců, ale jako pokornou službu druhým, s důrazem na vědomí si vzácnosti lidského zrození, v němž každý člověk dostává do vínku zárodek světla, které je branou do ráje srdce a hlubin bezpečí. Zároveň varoval před osmi zly: bezpracně nabytým bohatstvím, rozkoší bez svědomí, věděním bez charakteru, vědou bez pokory, politikou bez zásadovosti, podnikáním bez mravnosti a poctivosti, náboženskou vírou bez oběti a občanskými právy bez zodpovědnosti.

Boris Merhaut dožíval v příkladné péči Domova seniorů v Budíškovcích, odkud byl v září 2016 převezen do jindřichohradecké nemocnice, kde nakonec i zemřel. Jeho tělo bylo zpopelněno a místo jeho hrobu zůstává pro davy skryto.

Z jeho literárního odkazu připomeňme nesmrtelnou „žlutou jógu“ – knihu *Jóga od staré Indie k dnešku* (Avicenum, 1971), kterou opatřil předmluvou, doslovem atd. Své původní knižní texty a překlady zveřejňoval většinou v rámci kolektivní práce českých orientalistů, například s Dušanem Zbavitelem: *Bozi, bráhmani, lidé* (Praha: ČSAV, 1964; Moskva: Nauka, 1969), ale i samostatně: *Čas bubnů* Johna Ehleho (MF, 1974) a *Prorok Chalíla Džibrána* (Vyšehrad, 1990). V neposlední řadě vydatně přispíval do *Nového Orientu* (již od roku 1950) a mnoha dalších periodik (viz edici *Kdo byl kdo – čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, Libri, 1999).

Autor působí v Dokumentačním centru českého hermetismu

2 Název Kastálie byl inspirován enklávou moudrých a moudrost hledajících lidí zmíněnou v románu Hermann Hesseho *Hra se skleněnými perlami*. Toto občanské sdružení fungovalo v Horním Bolíkově prokazatelně již v roce 2004. V jeho programové náplni převládala výuka ekologie, jógy, religionistiky, filozofie, jazyků, hudby atp. Orientovalo se i na charitativní činnost, poradenství v otázkách lidských závislostí a na pořádání kulturních akcí. K dispozici zde byla obrovská soukromá knihovna obsahující díla orientální filozofie, religionistiky, ekologie aj.

Zpráva z retreatu EUU v Kolíně nad Rýnem ve dnech 2.-4. 11. 2018

Lucie Hrabánková

Ve dnech 2. až 4. listopadu jsme společně s Ruth Weiniger pracovně navštívily retreat Evropských unitářů a univerzalistů (EUU). EUU je organizací, která sdružuje skupiny unitářů a univerzalistů v Evropě, například v Německu, Švýcarsku, Nizozemí, Francii (ale byli zde dokonce přítomni členové ze Španělska a Bulharska!). EUU organizuje pro své členy pravidelně dvakrát ročně víkendový retreat, jenž je doslova nabitý různorodým programem, workshopy, společným sdílením a velmi přátelskou atmosférou. Naší misí byla (kromě získávání nových kontaktů a navazování přátelství s unitáři z různých koutů Evropy) především prezentace vzdělávacího projektu NSČU – Unitářské akademie, která u nás úspěšně funguje již druhým rokem, v současné době má kolem třiceti aktivních studentů a na svých pravidelných vzdělávacích soustředěních (vždy na jaře a na podzim) hostí významné unitářské osobnosti, duchovní a pedagogy, jak od nás, tak i z dalších zemí Evropy a z USA.

Účasti na retreatu předcházela vcelku dlouhá e-mailová konverzace s pořadatelem, konkrétně s Matthewem Gilsenem ze Švýcarska, který byl za program zodpovědný. Šlo nám o to, aby byl prezentaci Unitářské akademie věnován dostatek času v samostatném bloku, což se nám nakonec podařilo vyjednat.

Do Kolína jsme dorazily kolem čtvrté hodiny odpoledne a nemohly jsme odolat prohlídce katedrály svatého Petra, kterou jsme „potkaly“ cestou k hotelu. S délkou 147 m a výškou věží 157 m je to jeden z vůbec největších kostelů a je zároveň sídlem kolínského arcibiskupa.

Mezitím se setmělo a katedrála působila při večerním osvětlení opravdu majestátně a tajuplně. Po několika nesnázích s místními automaty MHD a malým blouděním jsme konečně stanuly před studentským hotelem, kde se retreat, jehož mottem bylo budování důvěry (building trust), konal. Dostalo se nám vřelého přivítání u vchodu, kde jsme se zaregistrovaly, a poté u večeře, kde nás přivítali i Mark Shiels, duchovní obce IUCP, a Simon O'Neill, kteří se retreatu také účastnili. Poté, co nás představili ředitelce EUU Carolyn Burlingame-Goffové a co jsme povečeřeli, jsme se zúčastnili slavnostního

Kolín nad Rýnem, Německo. Panoramatický pohled na město, kde se konal listopadový retreat Evropských unitářů a univerzalistů. (Foto©Shutterstock.com.)

Rev. Chris Hudson, duchovní z belfastského sboru All Souls, měl v Kolíně hlavní přednášku, a to na téma *Budování důvěry – budování míru*.

(Foto převzato z: <https://protestantrevival.wordpress.com/tag/rev-chris-hudson/>.)

zahajovacího večera. V jeho úvodu jsme oznámily termín a čas naší prezentace, která byla na programu v sobotu v sedm hodin večer. Jelikož byl právě svátek Památky zesnulých, tedy Dušičky, což je svátek mezinárodní, po zahájení a představení programu následovalo zapalování svíček. Účastníci, kteří chtěli, se s ostatními mohli podělit o své prožitky či vzpomínky, ať již smutné, věnované těm, kteří už tu s nimi nejsou, tak i veselé: například jedna z malých účastnic se s námi podělila o radost ze svého nového čtyřnohého kamaráda. Celým tímto zahajovacím večerem nás provázel reverend Chris Hudson, velmi charismatický duchovní z belfastského sboru All Souls, který pak ještě v sobotu přednášel na téma *Budování důvěry – budování míru* (Building Trust – Building Peace). Chris Hudson se významně podílel na mírotvorném procesu v Severním Irsku koncem 90. let 20. století, kdy měl klíčovou roli v přivedení obou znesvářených stran (katolických nacionalistů a protestantských unionistů) k jednacímu stolu. Za toto své úsilí byl odměněn nejvyšším Řádem britského impéria. Dobrou zprávou je, že se tento výjimečný Ir objeví v březnu 2019 i v Praze, kam je pozván jako host IUCP.

Sobota 3. listopadu byla naplněná programem. V dopoledních hodinách přednášel již zmíněný Rev. Hudson, a to ve dvou blocích. Mezitím probíhal také program pro děti a pro mla-

dé, kteří zde byli poměrně hojně zastoupeni. Odpoledne bylo vyhrazeno pro workshopy. Konalo se tu celkem dvanáct workshopů na různá témata. Mimo jiné například *Nebezpečí nacionalismu a rasismu*, *Festival světla* (kterého jsem se zúčastnila), *Stará slova – nová spiritualita*, *Sexualita a důvěra*, *Zoroastrismus*, *Unitarier*, *Co mě posiluje?*, *Výuka hry na ukulele*, *Hudební improvizace*, *Tvorba smějícího se obláčku – Sanctu Tur* a další.

Před workshopy i po nich probíhal sněm EUU.

Naše prezentace přišla na řadu v sobotu po večeri. Měly jsme vyhrazenou zasedací místnost o zhruba sedmnácti židličkách, ale zájem o prezentaci byl tak veliký, že se muselo donést dalších dvacet židlí, aby se zájemci mohli posadit. Na úvod jsme pro základní představení Unitářské akademie pustily prezentační video (skvělý společný výtvar Rev. Petra Samojského a místopředsedy NSČU Ondry Svatoše doplněný anglickým dabingem člena IUCP Andrewa Goodalla). Když se po jeho zhlédnutí ozval bouřlivý potlesk a slova ocenění – „well done“, „great job you are doing in the Czech Republic“ a podobně, cítila jsem velkou radost a hrdost na naši náboženskou společnost a její vedení, které věnuje tolik času (i svého volného) na přípravu a organizaci tohoto jedinečného vzdělávacího projektu, a jsem ráda, že v něm mohu být také nápomocná.

Fotografie z jednoho workshopu pořádaného v Kolíně. (Foto Lucie Hrabánková.)

Po prezentaci následovaly otázky typu: jak a kdy je možné se na Akademii přihlásit, kolik stojí výukový blok pro nečleny NSČU, zda jsou i studijní materiály v anglickém jazyce a podobně. Do jejich zodpovídání se aktivně zapojili i Mark Shiels a rovněž reverendka Lara Fuchsová z Basileje, která se zúčastnila již několika výukových soustředění. Promluvila zde o svých dobrých zkušenostech s Akademií a přítomným účast na ní vřele doporučila. Přes sto letáčků s informacemi o Akademii bylo během retreatu beze zbytku rozebráno. Většina účastníků naší prezentace se živě zajímala o různé aspekty tohoto programu a projevila zájem o účast. Všichni z našeho týmu tak měli pocit velkého zadostiučinění a spokojenosti. Od Marka Shielse jsme se dozvěděly, že i po našem odjezdu v neděli ráno se na něj stále obraceli další účastníci akce s různými otázkami týkajícími se Akademie.

S ředitelkou EUU Carolyn Burlingame-Goffovou jsme ještě v sobotu večer diskutovali o Unitářské akademii a potenciálu zájemců z řad EUU. Zmínila se nám o možnosti spolupráce, totiž čerpání dotací pro studenty ze vzdělávacího fondu EUU, a přislíbila nám projednání tohoto bodu na sněmu EUU. Rovněž byla zmíněna možnost prezentace Akademie na webových stránkách EUU a nyní o ní jednáme.

Zajímavá by byla i možnost spolupráce s Česko-německým fondem budoucnosti. Z tohoto důvodu plánujeme na začátku příštího roku oslovit jednotlivé skupiny EUU z Německa přímo, tedy navštívit jejich sbory a věnovat projednání jejich možné účasti na Akademii dostatek času. Také bychom rádi zorganizovali velkou prezentaci na konferenci EUT (European Unitarians Together), která se bude konat v červnu 2019 v Berlíně.

Knihovna Náboženské společnosti českých unitářů

Bohdan Chlíbaec

V úterý 23. října byla krátkou exkurzí pro veřejnost otevřena knihovna NSČU, která se nachází v Karlově ulici č. 8. Základ knihovního fondu tvoří fragment historické knihovny NSČU, část osobní knihovny Norberta Fabiana Čapka, nové akvizice a knihovna Nadace Světový Étos – Centrum Prokopios (dlouhodobá zápůjčka). Knihovna je zaměřena na religionistiku, teologii, filozofii, psychologii, sociologii, historii a těmto disciplínám příbuzné obory věd a poznání. Významný podíl v jazykové skladbě knihovny vedle češtiny zaujímá angličtina (knižní produkce britských či amerických unitářů) a němčina; literatura v ostatních jazycích je vzácná.

V současné době knižní sbírku tvoří přibližně třináct tisíc svazků, z nichž je katalogizována, tj. veřejnosti přístupná, přibližně čtvrtina (katalogizace postupuje systematicky od dubna letošního roku). Katalog knihovny je dostupný z webových stránek www.unitaria.cz (<https://nscu.kpsys.cz>). Pro absenční výpůjčky jsou vyhrazeny knihy, které vyšly po roce 1950, starší knihy jsou k dispozici pouze prezenčně ve studovně knihovny. Studovna v prvním patře paláce Unitaria je pro veřejnost otevřena vždy v úterý od 14 do 18 hodin. Knihy je třeba objednat písemně (knihovna@unitaria.cz) nebo telefonicky (603 865 833) nejpozději den před návštěvou; knihy pro absenční výpůjčky lze objednat rovněž poštou na adrese: Knihovna NSČU, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, Staré Město. Bližší informace o pravidlech a službách knihovny naleznete v knihovním řádu a v ceníku služeb (www.unitaria.cz/kontakt/knihovna.html).

Stručnou informaci o nově otevřené knihovně NSČU si dovoluujeme uzavřít poznámkou, že s radostí přijímáme „unitářské“ archiválie (fotografie, korespondenci apod.) a knižní dary, respektive historickou, to je československou knižní produkci unitářů.

*Všem čtenářům a příznivcům knihovny
přejeme vše dobré v novém roce 2019!*

Katalogizace probíhá přímo v ústředí, a to tempem cca pět set titulů měsíčně. (Foto KLK.)

Vzpomínka na RNDr. Miladu Škárovou

Jarmila Plotěná

Začátkem devadesátých let minulého století se brněnští unitáři scházeli v krásných prostorách Moravského zemského muzea. Jedno shromáždění jsme měli přímo v expozici muzea, tam se poprvé objevila paní doktorka Milada Škárová. Od té doby byla mezi námi velmi často a brzy se stala členkou naší obce, neboť koncem osmdesátých let a v letech dalších hledala mezi různými duchovními směry ten svůj. Věnovala se józe, alternativním výživovým směrům (přestala definitivně jíst maso), pěstovala ovoce, zeleninu a bylinky bez použití průmyslové chemie. Na unitářství oceňovala jeho nedogmaticčnost a všestrannost.

Povoláním byla geoložka s velikým porozuměním přírodě a hlubokými znalostmi kamenů, rostlin, zvláště léčivých bylin, stromů a přírodních jevů. O tom všem dovedla velmi poutavě vyprávět. Brzy po seznámení se s naší obcí nám nabídla nejen výlety do přírody, ale i společné otevírání studánek. První bylo u studánky v Bílovicích nad Svitavou. Krásný obřad se zpěvem Otvírání studánek od Bohuslava Martinů a doprovodným slovem sestry Milady se stal v brněnské obci tradicí známou mezi našimi členy i širokým okruhem příznivců.

Celodenní putování přírodou, většinou po méně známých cestách, se zastávkami u zajímavých stromů, bylin, brouků a kamenů je pro nás tak stále přítomné a doslova nezapomenutelné, že ani nelze uvěřit, že setkání s Miladou u studánky v Křepicích na jaře loňského roku bylo po téměř třiceti letech poslední. Zemřela 18. října 2018 ve věku 86 let.

Dětství prožila ve Žďárci u Tišnova v předhůří Českomoravské vrchoviny. Její tatínek byl ředitelem místní obecné školy a maminka tam učila. Rodiče jako jediní ze Žďárce nebyli členy žádné církve. Ve Žďárci prožila i válečná léta. Po roce 1945 se rodina odstěhovala do Brna.

Po válce Milada vstoupila do skautského oddílu. Příroda, táboření, přátelství a pevné skautské zásady se promítly do jejího charakteru na celý život. Milada vystudovala gymnázium a obor geologie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy university v Brně. Pracovala a žila v Praze, kde se jí narodila dcera. S miminkem se vrátila do Brna a tam již zůstala.

RNDr. Milada Škárová (1932–2018), na fotografii zcela vpravo, zasloužila členka brněnské obce.
(Foto archiv Jarmily Plotěné.)

Pro svoji dceru hledala oddíl podobný tomu, ve kterém sama vyrůstala, ale v 70. letech již skauti oficiálně být nemohli. Ti, kteří chtěli ve skautském duchu pracovat s dětmi, se skryli pod některé turistické oddíly mládeže. Milada

Milada Škárová milovala toulky krajinou a do posledních chvil je také aktivně podnikala.
(Foto archiv Jarmily Plotěné.)

vedla takový oddíl zaměřený na turistiku a poznávání přírody 15 let. Zde předávala mladým lidem nejen svoje přírodovědné znalosti, ale také správné zásady a lásku k lidem. Bývalé oddílové děti se dodnes scházejí a zásluhou Milady vzniklo mnoho pevných přátelství.

Po roce 1989 se Milada začala věnovat duchovnímu hledání a bádání. Pečovala o svoje dva vnuky, pro které hledala alternativní vzdělávací metody. Setkala se tak s waldorfským školstvím a seznámila se s antroposofií, která ji velmi oslovila, právě tak jako duchovní dílo Otokara Březiny, Františka Bílka a Anny Pammrové. Svoje životní směřování vyjadřovala psaným a mluveným slovem a hlavně fotografiemi. Ze svých osamělých poutnických toulek se starým fotoaparátem Praktica přinášela překrásné fotografie plné vděku a vřocnosti. V rámci Společnosti Anny Pammrové uspořádala putovní výstavu fotografií z okolí svého milovaného

Žďárce, kde Anna Pammrová žila. Jako malé dítě Milada tuto originální spisovatelku ještě potkávala, právě tak jako rodinu Václava Havla na tamním Havlově. Milada vzpomínala, jak jim zde Havlovi poskytli azyl při bojích o Žďárec v roce 1945.

Sestra Milada Škárová byla do vysokého věku stále činorodá, zajímala se o vše nové, kladné a nadějně. Navštěvovala různé akce a přednášky a rovněž sama přednášela, v naší obci i všude tam, kde lidé dovedli naslouchat. Šlo jí ve vlastním slova smyslu o dialog, neboť svoji cestu chápala jako stavění mostů mezi různými společenstvími a lidmi, kterým se snažila předat to, co poznala jako smysluplné.

S naší sestrou Miladou jsme prožili nezapomenutelných téměř třicet let.

Má naši velikou úctu a vděčnost. Bude nám velice chybět.

Unitářská akademie v Telči

Agata Pešková

Co to je vlastně ta Unitářská akademie?

Náboženská společnost českých unitářů přišla s tříletým vzdělávacím programem pro své členy a příznivce. Studijního výukového programu se může zúčastnit každý unitář, nejen z České republiky, ale i ze zahraničí. Lektori jsou totiž tlumočeni z češtiny do angličtiny a naopak. Studium probíhá dálkově a dvakrát ročně se koná soustředění. Program je „nahuštěn“ do pěti dnů. První dva dny jsou určeny pro adepty duchovenské služby a k nim se pak na další tři dny připojují i laikové. Z těchto pěti dnů vyplynou úkoly k samostudiu pod vedením garantů.

Na celém projektu Akademie je úžasný její přínos pro všechny účastníky. Přihlásit se na modul a přijet se podívat může každý unitář. Třeba ze zvědavosti. Co si to ta NSČU vymyslela? Musím si to „okouknout“ a udělat si vlastní názor. Nebo je za tím chuť poznat, co to to unitářství vlastně je? Jaká je za tím filozofie? A co spojuje unitáře v Rumunsku, USA nebo třeba v Africe? A čím se liší? Praktické otázky jsou také důležité. Jaký je model financování v zahraničí? Jak je to s finančním tokem u nás? Jak získat víc peněz pro svou obec? Co umí unitáři dělat pro svět kolem nás a jak na to? Jsou prostě různé motivy pro studium Unitářské akademie a je vítán každý, kdo přichází s čistým srdcem a zvědavou myslí.

A jaké bylo výukové soustředění v Telči? Báječné. Byla jsem na všech výukových soustře-

děních a každé bylo trochu jiné, každé bylo obohacující o zážitky, informace, genius loci místa konání, ale i o krásná setkání lidí.

Pokaždé se těším. Protože jsme s Pavlem jeli autem, měli jsme tu čest přivést z Prahy i dva lektory z USA, manžele Rev. Kathleen Rolenzovou a Rev. Dr. Wayne Arnasona. Mimočodem – moc milí lidé. Povíдали jsme si mimo jiné i o tom, že nedávno objevili v Praze příbuzné. Bylo příjemné vidět, jak jim Telč učarovala svou krásou. Univerzitní centrum Masarykovy univerzity sídlí v zrenovované jezuitské koleji, naproti zámku. Přijíždí se k němu náměstím, které lemují podloubí, a za univerzitou vybízí ke klidnému rozjímání zámecký park.

Milé bylo i vítání s ostatními unitáři. Většinou jsme se už znali z předchozích modulů, ale

Rev. Wayne Arnason přispívá do diskuse v rámci přednášky pro studenty modulu N. (Foto KLK.)

Fotografie ze společné večeře. (Foto Ondřej Svatoš.)

vyskytly se i nové tváře. Velmi příjemným překvapením pro mne bylo, že jsem uviděla Rev. Sarah Tinkеровou, duchovní z londýnského Kensingtonu. V jejím kostele jsme totiž před rokem spali na zemi ve spacácích. Tady byla v roli lektorky, podobně jako další zahraniční hosté – Rev. John Harley z Bristolu a Diana Daviesová z Oklahomy.

Bydlíme ve studentských pokojích, palandy nám ale nevadí. Učebna je technicky dobře vybavená a místa k sezení se zvedají jako v kině, takže každý dobře vidí. Jako správní unitáři

máme před učebnou stůl s kávovarem. O přestávkách přijde vhod.

Začínáme zostra. Sotva si stihnu dát věci na pokoj, hned „mažu“ do učebny. Dozvídáme se tu od Petra Samojského, jak koncipovat promluvu, a Wayne Arnason nám vykládá, jak vznikala svobodná promluva. Se Sarah si povídáme na téma terapeutické promluvy. V půl sedmé končíme a vyrážíme do hospody. I to přece ke studentskému životu patří. U Zachariáše jsou na větší skupiny připraveni, máme velký stůl, kam když se zmáčkne, tak se všichni vejdem.

Z nedělního duchovního shromáždění, na němž se podíleli všichni studenti modulu N. (Foto KLK.)

Společná fotografie účastníků, kteří vydrželi až do konce soustředění. (Foto Ondřej Svatoš.)

Každé ráno před snídaní je v malebném podkroví možnost meditace s psychologem a členem komise Akademie Jiřím Motlem. Snídaně nás čeká v univerzitní kavárně s lahodnou kávou. Sotva ji dopijeme, sejdeme se na shromáždění a pak nás vtáhne do svých útrob učebna. Přednášky jsou dobře tlumočené, jen je dobré zkraje připomenout vypnutí telefonů. Pokud nejsou telefony vypnuté, „vazbí šepták“, tedy je tlumočení rušeno.

Měli jsme možnost vyzkoušet si i psaní promluvy na dané téma, workshopy a praktické ukázky. Petr Samojský nám pustil nahrávky různých stylů promluv. Některé byly směšné, některé příliš emotivní, jiné nevýrazné a nudné, nebo naopak agresivní. Na večeri jsme zase zamířili malebným telčským náměstím.

Po snídaní jsme se opět sešli ke krátkému shromáždění v podkroví. V sobotu pro nás připravila Jana Komárková shromáždění ve sklepní aule jezuitské koleje. V neděli dostali na shromáždění možnost promluvy všichni studenti modulu N. Matuš se své promluvy zhostil jako profesionál.

Obědy se také podávaly v univerzitním kampusu a byly, ostatně jako vždy, vegetariánské. A chutnaly nám.

V pátek večer přijeli další studenti – laici, a tak nastalo další vítání známých tváří. Pro mne

jsou inspirativní nejen přednášky, ale právě i setkávání s lidmi a povídání si, jak to u nich chodí. Z Teplic přijel i Jaroušek se svou kytarou a hned se pustil do hraní.

Přednášky probíhají i formou workshopů, s ostatními spolupracujeme týmově na řešení modelových situací, které v unitářské komunitě mohou nastat. Dozvídáme se o přechodových rituálech, povídáme si o tom, co dělat, aby obec byla zdravá, zamýšlíme se nad prací s dětmi i nad tím, jak a čím oslovit veřejnost a dát o sobě vědět. Tenhle modul je zaměřen hodně prakticky a to je dobře.

V sobotu večer jsme uspořádali už tradiční společnou večeři. Pavel nakoupil suroviny a v apartmánu, kde je i kuchyň, jsme se pustili do vaření. Každý přispěl svou troškou – někdo krájel zeleninu, jiný nosil židle, další sháněl talíře, ostatní pekli květák a vařili špagety. K tomu nám Jaroušek hrál na kytaru a my zpívali. Při večeři jsme si povídali o programech v Unitarii a o tom, jak rozvíjet práci s dětmi. Z toho se pak zrodil nápad unitářského adventního pečení cukroví s Mikulášem, andělem a čertem (moc se povedlo).

V neděli došlo na poslední povídání u kávovaru před učebnou a museli jsme se rozloučit. Už teď se těším na další Akademii v Náměšti nad Oslavou. Pojedete taky?

Štěstí

Ladislav Pivec

*Založil jsem si
sbírku štěstí.*

*Nemyslete si, že tam jsou
jen laciné prstýnky z pouti
(ale i ty tam trochu patří),
sbírám šťastné pohledy.*

*Šťastný pohled mámy
nad prvními krůčky dítěte,
jeho rozzářený pohled
nad vytouženou hračkou,
pohledy milenců
ve vzájemné oddanosti,
je tam i dávný pohled moji milé,
když jsem se tehdy neočekávaně objevil,
získal jsem i vroucný pohled štěstí
při návratu ztraceného,
mám i letmý pohled radosti ze života
a krásného dne.*

*Budu si muset v hlavě
udělat pořádek, aby se tam
stále narůstající sbírka vešla.*

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

Susan Goldberg, ThDr. Karolina Sofia Pavala, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, PhDr. Radovan Lovčí,
MgA. Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Jarmila Colombo

Garant hlavního tématu čísla:

Rev. Mark Shiels

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2339-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Spiritualita a smysly. (Foto © Shutterstock.com.)

Obrázky na třetí straně obálky: Sdílení světla 2018. (Foto © Ondřej Svatoš.)

Obrázek na čtvrté straně obálky: Hanba. (Foto © Shutterstock.com.)

